

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

L'EDUCACIÓ A L'ÈPOCA FRANQUISTA (1939 – 1975)

Diego Arenas Arroyo

Grau d'Educació Primària

Any acadèmic 2018-19

DNI de l'alumne: 41584199S

Treball tutelat per David Ginard Féron
Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	☒	☐	☒	☐

Paraules clau del treball:
Educació, Balears, dona, lleis i estat.

RESUM

El següent *Treball Fi de Grau* tracta l'Educació a l'època franquista, però això no significa que només es realitzi un tractament d'aquesta etapa. S'analitza des d'una vessant educativa tot els canvis, processos i fases que va experimentar l'educació des de la *Llei Moyano* (1857) fins a les darreries del franquisme. Tot i què, cal destacar que es tracta de manera més àmplia i detallada l'època franquista. Dit treball es troba organitzat sota tres eixos que el vertebrèn: l'educació a nivell estatal, l'educació a les Illes Balears i el paper de la dona. Tota aquesta informació s'ha obtingut a partir d'un *treball de revisió i investigació bibliogràfica*, que s'ha completat amb una aportació inèdita consistent en una *entrevista*.

Paraules clau: Educació, Balears, dona, lleis i estat.

ABSTRACT

The following *Fine Work of Grade* treats the Education at the Francoist epoch, but this does not mean that only realise a treatment of this stage. It analyses since one educational side all the changes, processes and phases that experimented the education since the Law Moyano (1857) until the last times of the Franco regime. Continuum and what, it is necessary to excel that it treats of way wider and detailed the Francoist epoch. Said work finds organised under three axes: the education at state level, the education in the Balearic Islands and the paper of the woman. All this information has obtained from a work of review and bibliographic investigation, that has completed with a consistent unpublished contribution at an interview.

Keywords: Education, Balearic, woman, laws and state.

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ: BREU DESCRIPCIÓ I JUSTIFICACIÓ DEL TEMA ELEGIT	5
2. OBJECTIUS	6
3. METODOLOGIA	7
4. MARC TEÒRIC	7
4.1. Antecedents	8
4.1.1. De la <i>Llei Moyano</i> fins a la <i>Segona República</i>	8
4.1.1.1. El paper de la dona, des de la <i>Llei Moyano</i> fins a la <i>Segona República</i>	11
4.1.2. De la <i>Segona República</i> fins a l'esclat de la <i>Guerra Civil</i>	12
4.1.2.1. El paper de la dona en l'educació de la <i>Segona República</i>	14
4.1.2.2. L'educació en la <i>Segona República</i> a les Illes Balears	15
4.1.3. L'enderrocament i depuració dels mestres de l'escola republicana durant la <i>Guerra Civil</i> (1936-1939)	18
4.1.3.1. El paper de la dona dins l'educació durant la <i>Guerra Civil</i> (1936-1939)	22
4.1.3.2. L'enderrocament i depuració dels mestres de l'escola republicana durant la <i>Guerra Civil</i> a les Balears (1936-1939)	23
4.2. L'educació del primer franquisme (1939-1956)	26
4.2.1. El paper de la dona en l'educació del primer franquisme (1939-1956)	29
4.2.2. L'educació del primer franquisme a les Balears (1939-1956)	31
4.3. Època d'obertura i final de l'educació franquista (1956-1975)	32
4.3.1. El paper de la dona a l'època d'obertura i final de l'educació franquista (1956-1975)	36
4.3.2. Època d'obertura i final de l'educació franquista a Balears (1956-1975)	37
5. CONCLUSIÓ	39
6. BIBLIOGRAFIA	46
7. ANNEXOS	47
7.1. Entrevista a en Tomàs Martínez i Miró	47

1. INTRODUCCIÓ: BREU DESCRIPCIÓ I JUSTIFICACIÓ DEL TEMA ELEGIT

El tema triat per dur a terme aquest “Treball fi de grau” (TFG) és l’*Educació durant l’època franquista*. En aquest TFG es tractarà d’explicar una de les etapes més rellevants de la història d’Espanya, però des d’una vessant educativa. Es partirà d’uns antecedents, des de la *Llei Moyano (1857)*, on es passarà per les aportacions de la *Institució Lliure d’Ensenyament*, la *Segona República* i com es va produir la depuració de la nova tasca educadora a la *Guerra Civil*, per així poder entendre millor que pretenia el règim franquista. Així, també, ens endinsarem dins el que va succeir durant els primers anys de la dictadura fins arribar als darrers anys d’aquesta. I així es podrà abordar tots el procés que va viure el sistema educatiu durant el règim. Cal destacar que totes aquestes etapes es veuran organitzades sota tres eixos: l’educació a nivell estatal; l’educació a les Illes Balears (aquesta a partir la *Segona República*); i el paper de la dona dins el sistema educatiu.

L’educació, sens dubte, és un mirall excel·lent de l’evolució del conjunt de la societat. Els historiadors de l’època contemporània han constatat de manera fefaent la vinculació entre el nivell de formació, el creixement econòmic i la qualitat democràtica, encara que òbviament no es pugui establir una correlació automàtica. D’altra banda, el cas espanyol és un exemple molt clar de com partint de greus dèficits educatius al començament del segle XX (altíssims índexs d’analfabetisme, sobretot femení; manca d’edificacions escolar), es pogueren assolir experiències força interessants durant la *República*, per després caure en una greu involució en el primer franquisme. En definitiva, un exemple de què l’evolució de l’educació i la societat no és lineal.

S’ha elegit aquest tema ja que tracta un dels successos més important i rellevants de la història d’Espanya. No només pel que va implicar a nivell polític o social, sinó també per la influència i transcendència que va tenir dins de l’àmbit educacional. A més, és de vital importància saber de quina educació partim, per així entendre millor quina tenim actualment. Amb aquest treball es pretén aportar una visió àmplia dels diferents canvis i etapes que va experimentar el sistema educatiu durant l’època franquista.

2. OBJECTIUS

Per dur a terme el següent “Treball fi de grau”, m’he plantejat els següents objectius:

- *OBJECTIUS GENERAL*

- Fomentar l’interès cap a la història, així com, l’educació.
- Identificar i analitzar els diferents moments històrics que es viuen, en referència a l’estudi que es fa.
- Crear consciència sobre la importància de l’educació dins de la societat.
- Adquirir i expressar vocabulari bàsic referent a l’àmbit educacional i històric tractats.
- Desenvolupar la capacitat de síntesi i reflexió.
- Cercar, seleccionar i gestionar la informació consultada, adaptant-la al propi coneixement.
- Dur a terme una entrevista de manera correcta i adequada al tema que es tracta.
- Referenciar de manera correcta tota la informació consultada.

- *OBJECTIUS ESPECÍFICS*

- Analitzar com era l’educació a Espanya abans del franquisme.
- Analitzar les diferents fases que pateix l’educació, des de la *Llei Moyano* (1857) fins al final del règim franquista.
- Investigar el procés de depuració de mestres de la República, així com del sistema educatiu.
- Identificar les bases ideològiques del franquisme.
- Analitzar la influència del règim dins de l’educació.
- Conèixer com es duia a terme l’elecció de docents durant el règim.
- Identificar el model d’escola franquista.
- Identificar diferències o canvis dins l’àmbit de l’educació al llarg de la dictadura franquista.
- Analitzar el paper de la dona en l’educació (des dels antecedents fins a la darrereria del franquisme).

- Reflectir diferències o similituds, si n'hi ha, entre aquests processos, comentats anteriorment, a nivell estatal i a Balears (aquest a partir de la *Segona República*).
- Reflectir de manera directa el que va suposar l'educació a l'època franquista per mitjà d'una entrevista (a una persona que l'hagi patit).

3. METODOLOGIA

Aquest treball s'ha dut a terme a partir de la metodologia de: *treball de revisió i investigació bibliogràfica*. Per tant, mitjançant la consulta i recerca d'informació bibliogràfica es tractarà d'explicar, des d'una visió àmplia tot el procés que va viure el sistema educatiu durant l'època franquista.

Al meu entendre, la recerca i consulta bibliogràfica diversa és la manera més rigorosa i rica de dur a terme aquest *TFG*. A més, que la gran quantitat de llibres, que hi ha a l'abast, en relació a aquest tema és molt ampli, pel que fa que la informació també provindrà de diferents fonts (fet que enriqueix encara més la tasca).

Tot i això, aquest *treball de revisió i investigació bibliogràfica* s'ha complementat amb una entrevista realitzada al veterà mestre i membre històric del *Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de les Illes* (STEI), Tomàs Martínez i Miró. S'ha considerat que, atesa l'enorme potencialitat que té el "mètode oral" com a aplicació didàctica, podia ser molt adient que l'aportació al *TFG* procedent d'una font primària consistís precisament en una entrevista. Cal pensar que la conjunció de les experiències de Tomàs Martínez en tant que alumne i tant que educador permeten establir un contrast que abasta cronològicament una bona part de l'anomenat "segon franquisme" i la transició.

4. MARC TEÒRIC

És evident que el sistema educatiu ha experimentat nombrosos canvis al llarg de la seva història. Per aquest motiu, abans d'endinsar aquest treball dins de l'educació franquista és molt important identificar i analitzar com ha evolucionat l'escola espanyola

al llarg de l'època contemporània. Fet que ajudarà a entendre un poc més el context que l'envolta. Aleshores, aquesta breu contextualització es durà a terme seguint un ordre cronològic. Llavors, es seguirà identificant i analitzant com era l'educació fins als darrers anys de la dictadura, on destaca la *Llei General d'Educació (LGE)* al 1970.

4.1. Antecedents

Des del segle XVIII els il·lustrats teoritzen sobre la necessitat de l'educació dins de la societat. Llavors, en el segle XIX els *Estats Liberals Europeus* introdueixen, amb moltes mancances i situacions adverses, el principi d'educació obligatòria i gratuïta.

Així doncs, l'educació viu un procés evolutiu determinat per les diferències segons els graus de desenvolupament econòmic, el rol de les esglésies, els graus de diferències socials i les grans diferències entre sexes.

4.1.1. De la *Llei Moyano* fins a la *Segona República*

La *Llei Moyano*, té una aplicació molt limitada a causa de les mancances pressupostàries dels ajuntaments, que eren el que havien de construir les escoles. Però abans de la *Llei Moyano* a Espanya ja hi ha altres iniciatives; sobretot amb les Corts de Cadis i la Constitució de 1812 hi ha la primera experiència liberal a l'estat. En conseqüència, es reconeix (encara que de manera molt teòrica) el dret a l'educació. Però que ateses les dificultats per establir el règim liberal a Espanya no és fins a mitjans del segle XIX quan comença a haver-hi un marc legislatiu mínimament digne.

Així doncs, abans de la promulgació de la *Llei Moyano* la situació d'Espanya és la d'un estat culturalment estancat, amb escassos indicis de renovació. Tant era així que l'índex d'analfabetisme superava el 80%; la meitat dels nins (en edat escolar) es trobaven sense escolaritzar; més del 42% del professorat d'instrucció primària no posseïa titulació especialitzada i, més del 60% de les escoles no estaven equipades del material tècnic i arquitectònic adequat per a la tasca docent. (Garrido, 2005).

Durant el regnat d'Isabel II (1833 – 1868) i amb en Claudi Moyano Samaniego com a Ministre de Foment: el dia 17 de juliol de l'any 1857, Isabel II signa la *Llei de Bases*,

la qual, autoritza al govern per a formar i promulgar una *Ley de Instrucción Pública*. Una llei que plasma les aspiracions del sistema educatiu liberal. (Sevilla, 2007).

Capitán (2002) exposa en el seu llibre les característiques principals que presentava la *Llei Moyano*, les quals, són:

- a) Centralització de la instrucció pública.
- b) Reconeixement i promoció dels estudis d'ensenyaments privats.
- c) S'estableix el sistema d'oposicions i exigència de formació en el professorat.
- d) Educació "elemental" obligatòria i gratuïta.
- e) Intervencionisme de l'església.

Llavors, al setembre de l'any 1868, té lloc la cèlebre revolució de *La Gloriosa*, la qual, suposa l'establiment del *Sexenni Democràtic* i el posterior enderrocament del regnat d'Isabel II. Durant aquesta etapa es respira un cert aire progressista, amb el qual, es volen deixar enrere alguns dels principis defensats durant el regnat d'Isabel II.

Per dur-ho a terme, Garrido (2005) destaca la promulgació de dos Decrets:

- El Decret del 21 d'octubre de 1868, que promulga i defensa el necessari equilibri entre l'educació pública i privada; la necessitat d'uns estudis de diferent duració per a persones amb desiguals capacitats i la llibertat de càtedra.
- El Decret del 25 d'octubre de 1868, on s'organitza el segon ensenyament com a una ampliació de la primària. Així mateix, s'estableixen les bases que regulen les facultats de Filosofia i Lletres, Ciències, Farmàcia, Dret i Teologia.

A l'any 1873 es proclama la *I República*, en la qual, moltes de les reformes realitzades tenien el propòsit de donar un nou impuls a la llibertat d'ensenyament, consciència i càtedra.

El 1874 cau la *I República*, que suposa la proclamació d'Alfons XII com a rei (amb la coneguda *Restauració*). Anys després (1876) s'aprova una nova constitució (de caràcter moderat), la qual, restaura la monarquia constitucional. Dins l'àmbit educatiu, es va donar a lloc a una sèrie de problemes, ja que aquesta reconeixia la religió catòlica com a oficial (article 11), però també proclamava la llibertat de culte i consciència. Tot i això, l'església seguia present en el món de l'educació (motivada pel *Concordat* de 1851), però

va viure intranquil·la la creació de la *Institución de Libre Enseñanza* (1876), que propugnava la impartició de l'ensenyament no confessional, basada en nous corrents pedagògics. (Garrido, 2005).

En aquest moment, es produeix una alternança entre conservadors i liberals en el poder. D'entrada no diferien gaire en el seu concepte sobre l'educació. En conjunt, la primera fase de la *Restauració* (1875 – 1902) implica el triomf momentani de les concepcions educatives més tradicionals.

A l'any 1898, l'estat pateix una crisi interna, que s'agreuja molt més arran de la culminació de la independència de les darreres colònies espanyoles. Això dona lloc a la difusió d'un conjunt de propostes de canvi social, polític, econòmic i cultural que han rebut la denominació de "Regeneracionisme". Un dels àmbits essencials del "Regeneracionisme" fou el de l'educació.

D'aquesta manera, es varen produir grans reformes dins els àmbits educatius, socials i jurídics. Tant és així, que a l'any 1900 es crea un nou ministeri dedicat a la *Instrucción Pública i a les Belles Arts*. (Scanlon, 1987). A més, es crearen organismes (molt vinculats a la ILE) com el *Museo Pedagógico* o la *Junta para Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas*. (Garrido, 2005).

Per altra banda, Capitán (2002) exposa que es va produir l'aplicació d'una *Reial Ordre* que suposava l'obligatorietat de les classes per adults (nocturnes); la creació de la *Escuela Superior del Magisterio* (1909), per a una millor preparació dels mestres i, l'aparició (a l'any 1922) de la *Revista de Pedagogía*, on apareixen moviments pedagògics com l'*Escola Nova*.

Fins que el 13 de setembre de 1923, Primo de Rivera dugué a terme un cop militar que contà amb el vistiplau del monarca. Durant aquest període, el nou règim va suposar la fi de la restauració i l'establiment d'un plantejament antiliberal, el qual, es va concretar amb la negació de la llibertat de càtedra. A més, durant aquesta etapa, l'església també es va implantar dins del món universitari.

4.1.1.1. El paper de la dona, des de la *Llei Moyano* fins a la *Segona República*

La *Llei Moyano*, va suposar per a la dona un avanç, envers la legislació anterior. Això es produeix perquè reconeix el dret de la dona a una instrucció pública (article 100) i perquè es proposa la creació d'*Escoles Normals femenines* (article 114), tot i què no era obligatori. No obstant això, pel que fa la instrucció pública, hi presenta notables diferències en relació a l'home: per una banda, perquè la seva formació donava un major èmfasi a les tasques domèstiques, fet que suposa que tinguin menys requisits intel·lectuals i, així, cobrin menys també, per altra banda, la instrucció professional, secundària o universitària de la dona no presentava cap provisió especial, ja que no ho necessitava per a la seva tasca d'esposa i mare. (Scanlon, 1987).

Durant el *Sexenni Democràtic* no es produeixen gaires canvis, pel que fa a la situació de la dona, al·legant dificultats econòmiques. Cal destacar que moltes de les reformes en favor de la dona venien influenciades per corrents *krausistes* (sobretot a partir del segle XX): amb la creació de centres pilot, com la *Institución Libre de Enseñanza* i les escoles de la *Asociación para la Enseñanza de la Mujer*. (Scanlon, 1987). L'alternança de poders va fer del paper de la dona, una lluita política entre liberals i conservadors.

No va ser fins a la crisi del 98, amb el regeneracionisme, quan la qüestió de la dona va tornar a rebre un impuls. Scanlon (1987) exposa que es duen a terme una tota sèrie de mesures a favor d'aquesta durant les dues primeres dècades de segle, com: ampliacions de les assignatures; l'augment dels sous; l'establiment de cursos pel perfeccionament de mestres; la creació de la inspecció femenina (1913); foment de classes per a dones adultes; es dugueren a terme mesures per augmentar les oportunitats de la dona en l'ensenyament secundari, professional i superior; cal destacar amb especial rellevància, el Reial Decret del 10 de maig de 1918, amb la tutela de la *JAE*, s'experimenten el primers mètodes de coeducació (fet que provocà l'hostilitat del sector conservador).

Era innegable que la presència femenina dins de l'àmbit educatiu havia millorat, però no tan sols al primer nivell d'ensenyament, sinó també al segon (aleshores, la presència femenina hi va augmentar considerablement).

Tant era així què, Sánchez i Hernández (2012) afirmen que durant la dictadura de Primo de Rivera es varen crear dos instituts femenins.

4.1.2. De la *Segona República* fins a l'esclat de la *Guerra Civil*

El dia 12 d'abril de l'any 1931, es dugueren a terme les eleccions municipals a Espanya, les quals, varen ser guanyades a les principals ciutats de l'Estat per la coalició republicano-socialista. Així doncs, el dia 14 d'abril d'aquest mateix any es va proclamar la *Segona República* (Alfons XIII abandonà Espanya). Fins a les eleccions constituents hi ha haver un govern provisional, encapçalat per Niceto Alcalá-Zamora, que va impulsar tot una sèrie de decrets que mostrarien el que, més tard, es duria a terme.

Aquests decrets estaven relacionats amb les següents mesures: derogació de totes les disposicions dictades envers el català en l'escola; la creació d'un patronat de *Missions Pedagògiques*, encarregat de difondre la cultura general (especial interès població rural) i la no obligatorietat de la instrucció religiosa en les escoles.

Llavors, les eleccions constituents del 28 de juny donaren també la majoria a l'esquerra. El dia 9 de desembre de 1931 es va aprovar la *Constitució de la República Espanyola*, la qual, va impulsar tot una sèrie de profunds canvis.

La *Constitució republicana* fou aprovada el 9 de desembre de 1931, dins de l'àmbit educatiu, es proclamà: l'ensenyament gratuït i obligatori; la llibertat de càtedra; ensenyament laic; el reconeixement sobre el dret d'ensenyament de les esglésies, però en establiments propis; i es garanteix que es legislarà amb la finalitat de facilitar als espanyols necessitats el seu accés a tots els graus d'ensenyament. (Capitán, 2002).

El problema principal, amb el qual, es va trobar la govern de la *Segona República* era en relació a la manca de mestres i escoles. Aquesta carència es va tractar de solucionar mitjançant un *pla quinquennal*, pel qual, es creaven 5.000 places de mestres cada any (llevat del primer que es crearien 7.000). Per altra banda, es varen millorar les retribucions d'aquests (els primers mesos fins a 14.000 docents varen veure millorar la seva situació). A més, seguint amb la tasca de millorar l'educació, també es va promulgar una reforma

de les *Escoles Normals*, on s'enfocaria la formació dels docents en tres períodes: un cultural, exigència de batxillerat per accedir a l'*Escola Normal*; un professional, durant tres cursos a l'*Escola Normal* i, l'altra, un període de pràctiques durant un curs a una escola primària nacional. (Pérez, 2000).

Pel que fa a la qüestió religiosa, cal comentar que entre d'altres coses es va decretar la *Ley de Confesiones y Congregaciones religiosas*, la qual, limitava la possessió de bens per part de l'església (on es contemplava la dissolució en cas de perill per a l'estat). El laïcisme també implicava la retirada de símbols religiosos. A més, es va dissoldre la *Compañia de Jesús*, de la qual, es varen incautar per part del govern una sèrie de centres que passarien a ser propietat de l'estat. (Vicente, 2017).

Per tant, un dels grans conflictes d'aquests mesos consistí en l'intent del govern republicà de reemplaçar l'ensenyament religiós pel públic i laic allà on hi hagués recursos disponibles; aquesta mesura fou rebutjada de manera categòrica per l'oposició conservadora i per l'església catòlica.

Tot i això, en la seva proposta de generalitzar l'escola pública (lliure de l'ensenyament religiós), el govern es va trobar amb un gran problema: no posseïa dels recursos econòmics i arquitectònics suficients per substituir les escoles religioses. Fet que va afavorir l'aparició de les *Mutua Escoles*, que consistien en agrupar als pares dels alumnes al voltant d'una persona de reconeguda solvència moral per dur a terme l'escriptura pública d'una escola i presentar els documents de la seva constitució al governador civil. Això es feia per tal d'aturar el procés d'expropiació de centres a congregacions religioses. Per no tenir problemes amb la propietat dels immobles, la *Junta General de la Mutua* (que era qui s'encarregava de la consecució d'aquestes) els arrendava als propietaris. Cal destacar que tot això era possible perquè el article 43 de la Constitució reconeixia el dret docent dels pares de família. (Vicente, 2017).

En la qüestió lingüística, s'ha de destacar el restabliment del bilingüisme en les escoles catalanes. Es reconeixia l'ús de la llengua materna en les escoles, ja fos la catalana o castellana. I als alumnes catalans, se'ls ensenyaria (a partir dels 8 anys) el coneixement i la pràctica de la llengua castellana. A més, es dugueren a terme seminaris en la

Universitat de Barcelona per tal de impartir i organitzar cursos pel perfeccionament del català. (Pérez, 2000).

Llavors, el 19 de novembre de 1933, es varen dur a terme unes noves eleccions a Corts (a causa de la inestabilitat que patia el govern per diferents motius), les quals, donaren la victòria als partits de dreta. Així doncs es va donar lloc al *Bienni radical-cedista*, el qual, suposà la tornada a les postures més conservadores. Entre les quals destaquen:

Les relacions entre l'església i l'estat va millorar i, d'aquesta manera, el laïcisme en l'escola va perdre força (fent així, cas omís de la *Ley de Confesiones y Congregaciones religiosas*). Es va produir la suspensió de l'Estatut català (prèviament aprovat), fet que minva les aspiracions autonòmiques del País Basc i Galícia. A més, pel que fa a l'educació, es va emetre una ordre ministerial per deixar sense efecte el règim de coeducació que s'havia establert. (Capitán, 2002).

El febrer de 1936 es varen dissoldre les Corts i, aleshores, es varen convocar eleccions generals pel dia 16 de febrer d'aquell mateix any. Aquestes donaren la victòria al *Front Popular*, integrat per partits d'esquerra. D'aquesta manera, dins d'un clima d'inestabilitat i crispació, dins del país i el mateix *Front Popular*, es varen seguir les polítiques del primer bienni de la *Segona República*. I, d'aquesta manera, esclatà la *Guerra Civil*.

4.1.2.1. El paper de la dona en l'educació de la *Segona República*

Com s'ha esmentat i explicat, de manera detallada, en l'anterior apartat, la *Segona República* dona lloc a un nou model de país. I això també es veu reflectit en el paper de la dona dins de la societat.

Pel que fa dins de l'àmbit de l'educació, s'impulsava el model d'*Escola única*, la qual, suportada per l'escola pública (que era gratuïta i obligatòria), fomentava la igualtat entre alumnes pertanyents a les diferents classes, ètnies i sexes. Tot això estava reconegut a la Constitució del 9 de desembre de 1931, la qual, proclama aquest model d'escola i va dur

esperança a les dones, perquè reconeixia la igualtat de gènere tant en l'educació com a l'àmbit laboral. (Sánchez i Hernández, 2012).

A més, es realitzen campanyes d'alfabetització adreçades, especialment a les zones rurals (mitjançant les anomenades *Missions Pedagògiques*). Es duen a terme escoles d'adult mixtes (fonamentant d'aquesta manera la coeducació), la qual, s'aplicava des del 1931 a tots els nivells educatius. Cal destacar que a les *Escoles Normals* tingueren lloc reformes que establiren la un sistema de paritat entre homes i dones. (Rodríguez, 2015).

Les ja esmentades eleccions generals de 1933 presenten unes connotacions especials. Varen ser les primeres eleccions on es reconeixia el dret a vot de les dones (establert a la Constitució). Era innegable que la situació de la dona presentava cada vegada més avanços (on s'ha de destacar la proclamació de la *Ley de Divorcio* de 1932).

És important destacar la figura de d'una sèrie de dones que lluitaren per la igualtat entre els sexes: Clara Campoamor, Victoria Kent i María de Lejárraga, entre d'altres.

Com s'ha explicat abans, la dreta va sortir victoriosa d'aquestes eleccions. Cosa que suposà l'execució de l'anomenada "Contrareforma", ja que suposà un retrocés de tot els avanços aconseguits (anomenats anteriorment). La qüestió de la dona no va ser menys i, cal destacar, la prohibició de la coeducació en les escoles primàries. A més, de reduir la seva preparació pel Magisteri.

Llavors, el govern del *Front Popular* va tornar a impulsar totes aquelles mesures que es varen abolir durant aquest *Bienni Radical*, fins a l'esclat de la *Guerra Civil*.

4.1.2.2. L'educació en la *Segona República* a les Illes Balears

Com a la resta d'Espanya, l'establiment de la *República* provoca un gran enfrontament entre església i estat a les Balears, causat, entre d'altres coses, pel control exhaustiu del sistema republicà dins de l'educació durant el primer bienni (comentat en apartats anteriors).

No obstant això, molts d'aquests centres continuaren la seva tasca docent. Degut a què els religiosos encarregats de fer classe es camuflaven, vestit de laics. A més, cediren la direcció del centre a pares o altres entitats jurídiques. Aquest fet motivà a l'arribada de congregacions o institucions religioses a l'illa de Mallorca a l'any 1932. (Fullana, 1998).

Cal tenir en compte que a les Balears, especialment a Mallorca, hi havia un predomini molt clar de l'ensenyament catòlic. Tant era així que, segons Casasnovas i Ginard (2006) afirmen: "Dades corresponents al 1932 indiquen que aleshores a Balears només hi havia 420 centres de primària pública, mentre que de religiosos n'hi havia 690" (p.78).

Fins i tot, des de setmanaris catòlics com *Verdad y Justicia*, Fullana (1998) afirma que: "es defensava l'ensenyament confessional, des d'una actitud paternalista i benèfica, destacant la llarga tradició catòlica dins del terreny de l'educació" (p.47). Per aquest motiu, dins d'aquest clima hostil i de crispació aparegueren agrupacions com la *Federació d'Estudiants Catòlics*, com a resposta i resistència.

Per altra banda, un dels principals problemes que va aparèixer tant a les Balears com a la resta d'Espanya és la manca d'escoles. A les Illes es va impulsar la construcció d'aquestes amb el important protagonisme de l'inspector Joan Capó Vallsdepadrines i, l'arquitecte, Guillem Forteza i Pinya. Cal destacar que els ajuntaments, en aquest cas el de Palma, eren els encarregats de la construcció dels centres, però la manca pressupostària va dificultar moltíssim aquest procés. En el primer terç del segle XX la situació era molt deficitària tant era així que la *Carta dels batles* (dels batles de les Illes Balears) al president del Directori Militar demanant sol·licitant ajuda econòmica per a la construcció d'aquestes, tot i ser acceptada, no va tenir cap efecte posterior. (Carrió, Domènech i Ramis, 2013).

Segons Carrió, Domènech i Ramis (2013), l'inspector Capó va afirmar: "Se necesitan en Baleares muchísimas escuelas. Desde este punto de vista, somos la provincia más desatendida. En general existe una escuela por cada 700 habitantes. En Baleares, nos resulta una por cada 1.400..." (p.13).

Així doncs, seguint la línia de la revista *La Nostra Terra* d'octubre de 1931, la qual, exposa que el cens de Palma era d'uns 15.000 alumnes i només hi havia 5.000 places disponibles. De les quals, altres 5.000 podrien adreçar-se a escoles privades. Per això, s'inicia un moment històric que suposaria el major procés de construcció d'escoles a les illes, fins al cop militar. (Mateu, 2017).

Tot això, mostra que l'Estat Espanyol s'havia preocupat històricament molt poc per l'educació a un lloc insular com les Balears.

Durant la *Segona República* cal destacar el reinici de l'activitat de l'entitat *Associació per la Cultura de Mallorca*, la qual, tenia com a objectius principals la difusió de la llengua catalana i de la cultura pròpia. Va tenir activitat fins a l'esclat de la *Guerra Civil*. (Mateu, 2017).

Pel que fa a la figura de la dona a les Illes Balears, segons Roque (2004), cal destacar tota una sèrie de figures, com:

Maria Mayol, qui fou una defensora dels drets de la dona. Pensava que l'inici de tot havia d'esser l'educació. A més, va ser fundadora i presidenta del Foment de la Cultura de la Dona de Sóller. També membre destacat de l'Associació per la Cultura de Mallorca i d'Esquerra Republicana.

Aurora Picornell, que junt a Caterina Flaquer, Antònia Pascual i Maria Pascual, feien mítings de dones en contra del feixisme. Cal afegir que Picornell va organitzar el sindicat de sastresses i havia estat responsable del secretariat del Partit Comunista d'Espanya (PCE).

A més, segons Mateu (2017), també trobem la figura de na María Plaza i Muntaner. Militant del Partit Socialista i d'UGT. Fou una mestra que participà activament en política i lluità pel problemes socials que afectaven tant a homes com a dones.

4.1.3. L'enderrocament i depuració dels mestres de l'escola republicana durant la *Guerra Civil* (1936-1939)

El dia 18 de juliol de 1936, s'inicià a Melilla un cop d'estat contra el govern de la *Segona República*, el qual fracassà parcialment, i va donar a lloc a la *Guerra Civil Espanyola*. A on s'enfrontaren les postures de les dues Espanyes polaritzades: així doncs, l'esquerra i la dreta tractaren d'imposar un model de vida i convivència d'acord a uns valors determinats en allò social, econòmic i polític. L'educació i la cultura s'ajusten a uns criteris establerts, diferents entre ells, segons qui es troba baix el domini d'aquell territori. (Capitán, 2002).

Cal recordar, que es ve d'una etapa republicana on la figura del mestre era molt important. L'educació esdevenia com a un eix vertebrador de la societat, la qual, garantia el progrés social i la consolidació d'aquell règim republicà. Per aquest motiu, era deduïble que el Magisteri, durant la *Guerra Civil* i l'establiment del règim franquista, patís gran part de les represàlies del *bàndol nacional*.

Tot i les dificultats que patia la zona republicana (derivades de la *Guerra Civil*), tant el govern central com la *Generalitat* (la qual, tenia un gran nombre de competències en matèria educativa) continuaren el programa de reformes. No obstant això, les conseqüències de la guerra acabaren afectant el projecte republicà original. No només per les dificultats de desenvolupar la tasca acadèmica o pel dèficit de professorat o alumnes, sinó perquè va ser impossible mantenir el principi de neutralitat dels centres. (Morente, 2001).

Tant era així que les *Milicias de la Cultura* i les *Brigadas Volantes*, es varen encarregar, per mitjà de decrets i ordres, de dur a terme campanyes d'alfabetització a través de llibres o cartes amb unes finalitats polítiques i culturals clares. Polititzada era també la formació dels mestres a les *Escoles Normals* i fora d'aquestes, amb textos plens de continguts comunista i cenetista. (Capitán, 2002). S'emprava l'educació i la cultura com a una arma envers del feixisme que pareixia escampar-se cada vegada més.

Després es comentarà el que suposà la depuració dels mestres per part del *bàndol nacional*. Però abans, cal remarcar que aquesta depuració també es va produir per part de la part republicana, en aquells territoris dominats. Les autoritats republicanes no podien permetre's tenir docents que no compartissin els ideals republicans.

Per mitjà d'una proposta de la *Federació Espanyola de Treballadors de l'Ensenyament* (FETE-UGT), els i les mestres varen ser classificats (segons uns anàlisis detallats per part d'organismes dependents del Ministeri d'Instrucció Pública) com: 1) addictes de confiança, 2) neutrals i 3) desafectes/feixistes. Llavors, se'ls hi obrien uns expedients a on s'aportaven informes sobre la seva ideologia, actuació política, així com aspectes de la seva vida privada i professional (paregut a allò que faran les autoritats "nacionals"). Segons els resultats aquests rebien qualche tipus de represàlia (les del *bàndol republicà* no s'aborden als estudis de manera sistemàtica). (Morente, 2001).

Pel que fa al *bàndol nacional*, segons anaven ocupant territoris duïen a terme processos de depuració, a l'igual que els republicans. La seva finalitat era clara, sotmetre a un procés de neteja ideològica a l'educació espanyola, a través de la depuració dels docents.

Així doncs, es duent a terme sistemàtic processos de repressió per tal d'eliminar tots aquells elements que suposessin una amenaça per als seus ideals. L'anomenada "neteja" es va dur a terme dins dels òrgans de govern i del funcionariat públic. Des del començament, els líders del *bàndol nacional* varen entendre que els elements principals i fonamentals per a controlar ideològicament el poble eren el sacerdots i el mestre. (de Pablo, 2007).

Però aquest procés de depuració, que s'explicarà de manera detallada a continuació, no afectava tan sols a mestres que poguessin estar més o menys compromesos a la qüestió republicana, sinó també reflectien les "qüestions morals", on tot aquell o aquella que estigui divorciat, s'hagi casat per lo civil o no anés a missa, estaria automàticament fora de la tasca docent.

Al principi de la guerra, el *bàndol nacional* va protagonitzar depuracions (dirigides per la *Junta de Defensa Nacional*), dràstiques i amb molt poca rigor, ja que els batles

havien d'enviar als rectors de les universitats informes sobre els mestres i, aquests de manera subjectiva havien de fer una valoració final. Fet que provocà la mancança de professorat en molts dels centres educatius. A més, aquestes primeres depuracions no donaven possibilitat a rèplica o defensa, així es justifica la sanció d'un gran nombre de mestres d'ideologia conservadora i catòlica.

Per la qual cosa, es varen tornar a replantejar la qüestió des del principi. Una vegada es constituí la *Junta Técnica del Estado*, la seva *Comisión de Cultura y Enseñanza* va regular amb tota mena de detall la depuració que es duria a terme en el Magisteri. Es crearen les comissions depuradores d'àmbit provincial (*Comissions Provincials*), a les quals, s'establiren els actes d'obra i les sancions en funció de la gravetat del considerat punible. Aquesta depuració va afectar tant a mestres nacionals com a alumnes de les Escoles Normals. Sense oblidar a aquells que exercien la docència en centres privats o de manera particular. Cal destacar que es produí de la mateixa manera per tot l'estat, excepte a Navarra (on la depuració fou realitzada per la *Junta Superior de Educación*). (Morente, 2001).

També tot aquell funcionariat que es trobes absent durant el procés d'alçament del seu lloc de residència, es declararia cessats sense formació d'expedient. Encara que si el motiu fos justificat com, per exemple, trobar-se al servei del *Moviment Nacional* se'ls hi considerava presents. (de Pablo, 2007).

Una vegada es produïen aquests processos de depuració, si el docent no estava admès i, aleshores, havia de rebre sanció. Aquest podrien rebre diferents tipus de sancions: inhabilitacions tant de càrrecs directius com de la tasca docent; traslladar al docent, de manera obligada, a una altra província; càstigs de caire físic; sancions temporals (de feina i sou) o jubilacions forçades. Encara que, molt sovint, podien fer una mescla de sancions per a una persona.

El procés de depuració, segons Morente (2001), era el següent: des del primer moment tots els mestres eren declarats com a "cessants". D'aquesta manera, qui volgués podia sol·licitar el seu reingrés, per mitjà d'una declaració jurada en un imprès on havia de xerrar sobre les seves actuacions i idees (també la dels seus companys). Llavors, la *Comissió Provincial* demanava informes sobre aquesta persona al batle, guàrdia civil,

sacerdot i a un pare o una mare amb solvència contrastada de la seva localitat a on hagués exercit aquest mestre. A més, també es tindrien en compte informes de caràcter anònim o d'autoritats militars. Si la persona era acusada de qualque cosa, tenia 10 dies per aportar documentació que l'exculpés. Una vegada rebut, es donava pas a l'estudi de l'expedient. Tancat l'expedient (tant aplicant una sanció o no), s'enviava a la *Comisión de Cultura y Enseñanza* de la *JTE* i aquests duien a terme una altra lectura i decidien la sanció final. Cal destacar que des del 1938 es pot presentar un recurs envers la resolució d'expedient.

Per altra banda, cal comentar el canvis que va dur a terme aquesta el *bàndol nacional* en l'escola, la qual, s'oposava frontalment a l'educació republicana. Era una escola patriòtica, catòlica, polititzada i militarista, amb altres missatges i continguts ideològics (en relació a l'educació republicana).

Les noves bases del sistema educatiu varen girar en torn al següents conceptes, segons Garrido (2005):

- Es duria a te terme una *educació religiosa* a tots els centres amb un marcat contingut moral. L'amor a la *pàtria* també hauria de ser present.
- Es prohibeix la *coeducació* (separació de sexes).
- Valor fonamental de la *família* com a eix vertebrador de la vida.

A més, va dur a terme una eliminació sistemàtica totes les arrels del sistema educatiu pel que fa a llibres i publicacions, autors, llibres de text, nombres d'institucions, docents, símbols i persones, que recordessin o tinguessin qualque tipus de relació o afinitat amb la *República*. Aquesta depuració també afectà a les biblioteques. També es varen introduir assignatures tals com la *Història de l'Imperi Espanyol i de la Hispanitat*.

Pel que fa a l'educació de llengües, només es podria fer ús de la llengua castellana com a vehicular. La llengua catalana, entre d'altres, queda marginada a l'ús familiar. Malgrat això, es va produir un apropament cap a l'estudi d'idiomes "moderns", com l'alemany i l'italià, que eren les llengües dels principals aliats internacionals de Franco.

Cal afegir que també varen presentar la seva condemna absoluta al moviment de la "Escola Nova", en les publicacions pedagògiques. Qualque vegada apareix el nom de "Escola Activa", de la qual, no apareixen ni les característiques ni els seus principis. Es

presentaven com moviments contraris a l'església i lligats a la causa comunista, socialista i amb realitzacions a la Unió Soviètica. D'aquesta manera molt de joves mestres varen rebre una formació sense la presència de dita tendència pedagògica. (del Pozo, 2013).

En darrer lloc, cal destacar que es varen prendre una sèrie de mesures en relació al batxillerat i la universitat. Per una banda, per mitjà d'una llei reguladora es va establir un batxillerat de set cursos, dels quals, destacava la presència de les següents assignatures: Religió i Filosofia, Llengües Clàssiques, Llengua i Literatura Espanyola, Geografia i Història, Llengües Modernes (anomenades abans), Matemàtiques, Cosmologia i Ciències Naturals. Pel que fa a la universitat, es va dur un projecte de llei on es reconeixia a la universitat com a organisme rector de la cultura educativa. (Capitán, 2002).

4.1.3.1. El paper de la dona dins l'educació durant la *Guerra Civil* (1936-1939)

Com s'ha fet en altres apartats, en aquest punt s'explicaran els aspectes més rellevants pel que fa a la qüestió femenina.

Abans de la insurrecció militar, l'estat es trobava immers dins tota una sèrie de polítiques de caràcter progressista pel que és a la situació de la dona dins de la societat. Sobretot pel que fa a qüestions relacionades per la coeducació. D'aquesta manera, poc a poc passava a gaudir de menys independència personal.

Però la insurrecció militar i, la consegüent *Guerra Civil* suposen un punt d'inflexió sobre el paper de la dona dins de la societat. Degut a l'enfrontament de dues postures radicalment oposades.

Doncs una vegada va esclatar la *Guerra Civil*, la coalició formada pel *Front Popular* va cridar a la mobilització de la dona, a les quals, varen gaudir d'una gran importància en qüestions de reorganització de la societat en guerra. Això suposà el trencament de la figura tradicional de la dona com a mestressa de casa. (Rodríguez, 2015).

La figura de la dona durant la *Guerra Civil* va ser de vital importància, pel que fa al *bàndol republicà*, tant es així que duia a terme totes les següents funcions, exposa Rodríguez (2015):

- Participaven en mítings, ocupant llocs polítics i duent a terme la propaganda republicana per mitjà de la premsa. A més d'estar molt presents dins de les tasques educatives.
- Duien a terme *Colonias de evacuados*, és a dir, tots i totes les docents que no estaven en el exèrcit oferien l'oportunitat de seguir formant-se a nins i nines en zones rurals. Per mitjà d'una metodologia pedagògica basada en l' "Escola Nova".
- Formaven part de milícies, encara que només al començament de la guerra.

A més d'això, les dones també varen patir processos de depuració com a docents, els quals han estat explicats en apartats anteriors. Tot i què cal tenir en compte un aspecte molt important, pel que fa als motius de moralitat. La dona, en les depuracions, es va haver d'enfrontar a un "nou ideal de dona" que s'oposava radicalment a la republicana. Motiu pel qual moltes vegades es va haver d'enfrontar a denúncies, depuracions i sancions injustes.

Malgrat això, l'ocupació per part del *bàndol nacional* va suposar tota una sèrie de retrocessos. El principal, es va tornar a prohibir la coeducació. I es va establir la *Sección Femenina*, la qual, s'encarregava de formar a la dona segons "ensenyaments propis del seu gènere", aleshores, l'educació va tornar a ser diferent entre nins i nines. (Sánchez i Hernández, 2012).

4.1.3.2. L'enderrocament i depuració dels mestres de l'escola republicana durant la *Guerra Civil* a les Balears (1936-1939)

L'1 de setembre de 1936, el governador civil de Balears, Antonio Álvarez Ossorio va enviar una circular on suspenia en tots els efectes els organismes que intervenien dins de l'àmbit d'Instrucció Pública. Així mateix, per substituir a aquests es va crear una comissió que depenia del governador civil, la *Comisaria General de Enseñanza*. Tots els directors dels centres educatius varen perdre el seu càrrec i, aleshores, s'anomenaren a mestres

delegats de la Comissió per dirigir l'ensenyament de les escoles del municipi. (Sureda, 2008).

Això significaria el començament de tota una sèrie de mesures depuratives que anirien adreçades cap al funcionariat públic. Entre els quals, destaca la figura dels i les mestres. Degut a què es vol trencar amb tota aquella gent que tingui qualque tipus d'afinitat o relació amb la *República*.

D'aquesta manera, al mes següent de la insurrecció ja hi havia una *Comissió Provisional*. Aquesta comissió demanava a cada mestre informes seus sobre el seu comportaments tant dins de l'àmbit privat com en públic al capellà, batle, comandant de la *Guàrdia Civil* i a un pare de família amb solvència moral de l'escola on impartia classe.

Cal saber que cada illa, a les Balears, va viure realitats totalment diferents. Segons Sureda (2008): Mallorca va patir dos processos de depuració de mestres: el primer de setembre a febrer del 1937; les Pitiüses, en canvi, la primera es va dur a terme del 19 de juliol al 8 d'agost; la segona, per part republicana, del 9 d'agost al 20 de setembre i, una tercera, quan tropes des de Mallorca la reincorporaren al *bàndol nacional*; Menorca va aguantar dins al *bàndol republicà* fins al febrer del 1939, per això, va rebre una doble depuració: pel *Front Popular* i pel *bàndol nacional* a partir de la seva ocupació.

Llavors, el dia 3 d'abril de 1937 es va reunir per primera vegada la *Comisión Depuradora del personal de Magisterio de las Baleares* a l'institut Ramon Llull. Dita comissió es va dur a terme baix la presidència de Bartolomé Bosch Sansó, sacerdot i director de l'institut. En aquesta comissió recorden amb tots els procediments per a l'obtenció d'informes dels mestres (explicats en apartats anteriors). D'aquesta manera, dies més tard, duen a terme els primers veredictes on ratifiquen la suspensió de feina i sou a 144 docents (es proposen a la *Comisión de Cultura y Enseñanza del Estado*). (Miró, 1998). A més, cal afegir que la *Comisión Depuradora* va operar als mestres de Menorca des de Mallorca, una vegada va ser ocupada al febrer del 1939.

La gran part dels mestres empresonats a les Balears foren internats a *Ca'n Mir* (també el castell de Bellver i el vaixell de Jaume I). Tot i què alguns arribaren a conèixer el camp

de concentració de Formentera, el qual, estava dirigit per Ángel Llorente. Dins d'aquestes "presons", els empresonats estaven obligats a xerrar en castellà. (Miró, 1998).

Cal afegir que molts dels mestres empresonats impartien classes de cultura general a la resta de reclusos; són recordades les lliçons d'educadors cèlebres com n'Andreu Crespí.

Pel que fa a l'àmbit de l'ensenyament dins de les Balears:

Com a la resta de zones republicanes, la seva tasca educativa seguia els idearis de progrés començats durant el primer bienni de la *República*. Però l'ocupació de Mallorca (i alternament les Pitiüses) per part del *bàndol nacional* suposà la tornada a plantejaments més tradicionals. Per aquest motiu, l'escola tornà a tenir caràcter confessional. Tant és així que es comencen a introduir simbologies religioses dins de les escoles i estableixen noves festes i celebracions per remarcar el caràcter confessional de l'escola. A més de rompre amb el model coeducacional.

Cal destacar, segons exposa Fullana (1998) que alguns centres religiosos que varen romandre tancats per mor de la *República*, varen tornar a obrir les portes a l'any 1936. A més els jesuïtes crearen l'escola de Monti-sion; els franciscans la de Sant Francesc de Palma; les Missioneres dels Sagrats Cors i, també, hi ha congregacions mallorquines que s'incorporen a l'ensenyament secundari.

Un aspecte molt interessant a esmentar era que abans de les eleccions del 1933, el nombre de centres religiosos (690) a les Illes Balears era superior al nombre de centre públics (420). Entre aquests religiosos 180 eren per nines i 581 anaven adreçats cap a nins. (Roque, 2004)

En la qüestió sobre el bilingüisme, el dia 3 de novembre de 1936 el governador civil de les Balears, segons Torrelló (1986), va exposar les següents paraules a *Memoria civil, Mallorca en guerra (1936-1986)*:

"en todos los centros de enseñanza primaria y secundaria, las explicaciones se darán en lengua castellana, tanto por ser la oficial del Estado, que todo ciudadano viene obligado a saber, como por ser vehículo principal de la cultura patriota y nexa espiritual de nuestra

unidad nacional. La lengua vernáculo solo se empleará cuando necesidades de carácter pedagógico lo exigieran para esclarecer vocabulos. Los inspectores me responderan del cumplimiento de esta circular” (p.9).

Era innegable la repressió que varen patir determinats sectors de la societat balear afins a la *República*, durant la *Guerra Civil*. Així doncs, és imprescindible anomenar el nom d’una sèrie de figures femenines que lluitaren contra el feixisme, com són: Aurora Picornell, afusellada a Porreres al 1937 i Matilde Landa, la qual, es va suïcidar, tot i que no estan massa clares les causes de la seva mort. (Roque, 2004).

4.2. L’educació del primer franquisme (1939-1956)

L’1 d’abril de 1939 es va donar per finalitzada la *Guerra Civil* espanyola, a partir de la qual, es va instaurat una dictadura militar encapçalada pel general Francisco Franco.

Aquest fet suposà un trencament total en relació a la *República*, no només en matèria d’educació, sinó dins tots el àmbits de la vida: social, polític, jurídic, entre d’altres. Així doncs, ens trobem dins d’una primera etapa franquista on l’objectiu principal del règim fou la destrucció d’aquest llegat republicà, per així, configurar un “Nou Estat”.

Com bé s’ha comentat en apartats anteriors, aquest rebuig al republicanisme, va comportar a la depuració sistemàtica de docents afins o relacionats amb aquesta. Per tal de dur a terme un nou sistema educatiu que rebutgés les pedagogies republicanes, les quals, consideraren que eren antipatriòtiques i antireligioses. Cal destacar que durant el règim es continuà la tasca depuradora, per mitjà del *Juzgado Superior de Revisiones*.

Per aquest motiu, el nou règim es va trobar amb una situació on hi havia una gran escassetat de docents. Aleshores, aquestes places vacants de magisteri varen ser ocupades per aquelles persones que haguessin lluitat amb el *bàndol nacional*, almenys 3 mesos, si tenien el títol de mestre o, el de batxiller, si havien estat 6 mesos. (Párraga, 2010).

La política educativa del franquisme començà a agafar forma amb el nomenament d'Ibáñez Martín com a ministre d'educació. A juliol de 1940 s'estableix un nou *Plan de Estudios de Magisterio*, el qual, s'enquadrava en el *Servicio Español de Magisterio (SEM)*. (Garrido, 2005). Es viu a una etapa on es congelen els sous i la situació del docent és molt precària. Tant és així que fins i tot ha cercar-se sobresous a partir d'altres activitats econòmiques. Un procés que es repetia molt entre els mestres era el desplaçament d'aquests cap al País Basc o Catalunya amb la finalitat de reeducar a la població.

A més, en la seva tasca de "reeduació" de la societat, la dictadura va crear al desembre del 1940 el *Frente de Juventudes*, el qual, era una branca de caire més juvenil de la Falange. A dita secció juvenil havien de pertànyer tots els estudiants entres els 8 i 16 anys, seguint, així, la tasca d'adoctrinament als joves. (Garrido, 2005).

Si hi havia una cosa que destaqués, en matèria d'educació, des de l'arribada del franquisme varen ser els elevats percentatges d'analfabetisme que patia a la població. Fet que estaria molt lligat; per una banda, per l'abandonament del pla republicà per a l'augment de construcció de centres públics i, per altra banda, pel gran nombre d'absentisme escolar.

Dins d'aquest marc, el dia 19 de juliol de 1943, té lloc la *Ley sobre Ordenación de la Universidad Española*. A partir de la qual s'introdueixen plans d'ensenyament religiosos, polítics i d'educació física. No es cercava perfeccionar els objectius científics i els continguts del programa, segons Navarro (1993), citat per Roig (2002), la finalitat per a l'administració era establir un sistema de control rígid i de coacció que impedisés qualque acció de llibertat i autonomia en la universitat. A més, aquesta llei estableix que tots els professors i estudiants universitaris s'han d'inscriure, obligatòriament, en el *Sindicato Universitario Falangista (SEU)*.

Llavors, el 17 de juliol de 1945 es promulgava la *Ley Reguladora de la Enseñanza Primaria*, la qual, va reforçar el paper de l'església dins de l'educació. Aquesta llei va consagrar els principis fonamentals del nacionalcatolicisme, que orientava totes les actuacions educatives del nou règim. (Garrido, 2005). Aquesta llei deixava de tenir com a requisit el batxiller per a entrar a l'*Escuela Normal* (fet que devaluava la professió).

Abans de la promulgació de dita llei, l'escola privada religiosa ja començava a viure un procés de ressorgiment. Tant era així que en el curs 1933-1934 el nombre d'alumnes a batxiller d'escoles privades religioses representaven el 8,3% del total, aquest percentatge augmentà fins el 61,5% en el curs 1940-1941. (Viñao, 2014).

Cal destacar dades importants com les que recull i exposa Escolano (1992) en el seu article, on es pot veure que des del 1947 al 1975 el percentatge total d'alumnes en escoles privades passen a representar d'un 20,92% a un 39,49%, respectivament, sobre el total. D'aquesta manera, és innegable l'aposta del règim per l'educació privada (i catòlica) en detriment de la pública.

Per altra banda, en un pla per reduir les taxes d'analfabetisme, aquesta llei també implicà: obligatorietat a l'assistència dels centres de 6 a 12 anys (constituïnt un cicle educatiu, sense connectar orgànicament amb el segon ensenyament); a l'ensenyament mitjà s'accedia per mitjà d'una prova d'ingrés, independent a primària i, en darrer lloc, la instrucció elemental quedava relegada a la petita burgesia rural i la població treballadora. (Roig, 2002).

A partir de la llei de 1945, la *Dirección General de Enseñanza Primaria* va elaborar un qüestionari per a totes les escoles, per tal de dur a terme una política escolar d'unitat a l'ensenyament primari. Aquests qüestionaris eren un repertori dels continguts a treballar de cada matèria, així seguit d'un conjunt d'orientacions pedagògiques. (Párraga, 2010).

El 16 de juliol de 1949, es va constituir la *Ley de Bases de Implantación y Regulación de la Enseñanza Media y Profesional*, dita llei obrí la porta del batxillerat professional o laboral, que facilitava l'extensió d'aquest nivell d'ensenyament. A més, implicava la possibilitat d'accés a les escoles i centres superiors o, de manera indirecta, als estudis de batxillerat normal per a poder entrar a la universitat. (Capitán, 2002).

Dos anys després és nomenat ministre d'educació Joaquín Ruíz-Giménez. El seu nomenament implicarà la iniciació d'una petita obertura cap a l'exterior.

Durant l'any 1953 s'aprovaran tota una sèrie de lleis que reflectiran, de manera clara, en el futur educatiu: en primer lloc: En primer lloc, *El Concordato con la Santa Sede*, la qual cosa, suposà el reconeixement per part del vaticà del règim franquista. Fet que reforça el paper de l'església dins de l'educació. En segon lloc, es promulga la *Ley de Ordenación de la Enseñanza Media*, aquesta llei organitza el batxillerat en dos graus: un elemental, de quatre cursos i, un superior, de dos anys, a més, una vegada s'acaba batxillerat s'ha de fer el curs preuniversitari com a prova d'accés. (Capitán, 2002). En tercer lloc, s'aprova una llei per a dur a terme *Construccions Escolars*, davant del dèficit que tenien (pel que fa a públiques), on s'estableix una relació de conveni entre estat, ajuntaments i diputacions.

El dia 20 de juliol de 1955, es promulga la *Ley de Formación Profesional e Industrial* de 1955, dita llei ordenava la preparació adequada del treballador qualificat en les diverses activitats laborals del desenvolupament industrial. (Capitán, 2002). És a dir, s'intentava dur a terme un millorament de l'adequació a les demandes.

Pel que fa a la metodologia dels centres, a partir dels anys 50 es respira un cert aire d'obertura també en les tasques pedagògiques. Tant és així que molts de mestres tenen permès viatjar per alimentar-se d'experiències noves d'aprenentatge. En aquests viatges es fixaren, en especials, en mètodes actius de *l'Escola Nova*. (del Pozo, 2013).

Cal destacar que a l'any 1956, durant les eleccions dels delegats de la *SEU* es produeixen una sèrie d'enfrontaments que acabaren amb la vida d'una persona. Dites eleccions donaren com a guanyador a un candidat no falangista, la qual cosa, provocà la destitució del ministre Ruíz-Giménez.

4.2.1. El paper de la dona en l'educació del primer franquisme (1939-1956)

Una vegada acaba la *Guerra Civil* i s'estableix el règim franquista es segueixen duent a terme les polítiques d'abolició dels drets de la dona. Tant és així, que tots els avanços aconseguits a la *República* queden eliminats. Com per exemple, segons González (2009)

afirma, es varen incloure en el codi penal els delictes d'adulteri, concubinat i l'avortament. D'aquesta manera, la figura de la dona era cada vegada més dependent.

Polítiques que cerquen la pèrdua del protagonisme de la dona dins de la societat, segons exposa Pastor (1984) el nou règim afirmava que la intervenció femenina dins de la vida pública no podia assemblar-se ni en quantitat ni en qualitat a la del home, ja que aquesta s'havia d'ocupar principalment de la seva llar i la seva família.

Respecte a aquesta etapa, cal remarcar que la *Ley de Enseñanza Primaria* de 1945 reforça les postures en contra de la coeducació. L'ensenyament de la dona tenia un component religiós, patriòtic i de formació casolana. (Sánchez i Hernández, 2012). La intenció era que després de l'educació primària s'encarregués de la llar i la família.

A més, la figura de la dona dins de l'àmbit de l'ensenyament mitja o universitària, no es prohibia, però sí que es ridiculitzava. Això és degut a què no encaixava amb l'ideal de dona del nou règim, la qual, s'havia de dedicar (com s'ha afegit abans) a la seva llar i a la natalitat. Però si finalment la cursaven, les alumnes de secundària tenien l'obligació de cursar les matèries de la *Escuela de Hogar* en els nivells elementals i superiors. La prova d'accés a la universitat s'inclouïa una prova específica sobre aquesta matèria.

En referència als *Qüestionaris* (explicats en l'apartat anterior) que posseïen els docents sobre els continguts de les matèries, cal afegir tenien la matèria de "labores y enseñanza del hogar" exclusivament per a nines.

Com s'ha comentat en altres apartats, els homes i les dones comencen a rebre una educació diferent, entre ells. Destaca el cas de l'educació física, on amb la dona es pretén que aquesta no desenvolupi les seves capacitats físiques, sinó la inculcació d'una moral i disciplina. Només podien practicar esports que responguessin a l'ideari de "feminitat preestablerta", com: gimnàsia rítmica, ball, entre d'altres. (Pastor, 1984).

L'educació, com s'ha dit abans, s'ensenyava als nins i a les nines de manera diferent. Fins i tot, pels nins havia de donar classe un home i, per a les nines, una dona. Al 1950 es publica el *Programa de Educación Física Femenina para la Carrera de*

Magisterio, el qual, presenta un programa diferent en funció del sexe, on torna a aparèixer l'assignatura de "Labores" junt a "Higiene i Fisiologia".

Tant els llibres que s'empraven com el materials didàctics, reforçaven la posició del "ideal" de la dona del règim. D'aquesta manera, es cercava exercir un adoctrinament cap a elles.

Pel que fa a la formació de mestres, per a ingressar a la *Escuela de Magisterio*, segons exposa Rodríguez (1998), necessitaven haver aprovat l'assignatura de la "Enseñanza del Hogar".

4.2.2. L'educació del primer franquisme a les Balears (1939-1956)

A les Illes Balears es segueixen les mesures que es plantegen i promulguen a l'estat, de manera estricta. Seguint així un model totalment centralitzat, aleshores, en aquest apartat s'anomenaran els aspectes més rellevants que succeïren a les illes:

Al poc d'acabar la guerra, varen arribar un gran nombre de noves congregacions i institucions dedicades també a l'ensenyament. A més, a l'any 1948 es va dur a terme la fundació de l'*Escola Magisteri de l'Església* representada per les religioses de *La Puresa*. Durant aquesta dècada, es fundaren a Balears un total de 23 escoles primàries parroquial, a les quals, el sou del mestre era abonat per l'Estat. En conseqüència d'això, és comprensible que el nombre d'escoles religioses fos molt més alt envers a les públiques, a les Illes. (Fullana, 1998).

Tot i tenir ja un gran pes des dels 40, l'ensenyament confessional agafa encara més força al decenni del 1950. Tal era aquest que hi varen arribar haver 208 centres primaris a les Illes: 17 regentat per religiosos, 37 escoles parroquials i 156 eren regentat per religioses. Aleshores, la presència institucional del catolicisme a les Illes era inqüestionable. Per altra banda, cal destacar la creació de l'*escoltisme* (1956) a càrrec d'Eladi Homs i Maria Febrer, com a resposta alternativa a un confessionalisme rígid i moralitzant. (Fullana, 1998).

Pel que fa a la depuració de mestres que es va produir durant i després de la *Guerra Civil*, Janer (1990) afirma que va tenir a les seves mans el *Bolletí Oficial de la Província* (signat a Madrid el 1940), on apareixen les sancions que varen rebre 156 docents de les Illes. D'aquests, 56 varen ser apartats definitivament del servei, alguns detinguts i condemnats a mort, altres varen desaparèixer i altres es varen suïcidar (com va ser el cas d'en Joan Galià Lleonart).

La *Sección Femenina* de Balears, es va voler impulsar des d'un principi la posada en marxa de les "Escoles de Formació", tant a la capital com a la resta de pobles, a través de les mestres de la localitat respectiva, ajudades per monges religioses. A l'any 1942, varen arribar a existir unes 49 unitats en funcionament en el conjunt de les Illes, amb un nombre aproximat de 200 alumnes. (Pastor, 1984).

La *Sección Femenina* de Balears va començar a tenir un gran pes amb el nomenament de Pilar Cazañas.

4.3. Època d'obertura i final de l'educació franquista (1956-1975)

Una vegada tingueren lloc les eleccions universitàries, es va produir la destitució de Ruíz-Giménez com a ministre. Aleshores, el mateix 1956, Jesús Rubio García-Mina va ser nomenat ministre d'educació. Després de la greu crisi que pateix el país, deguda a el fracàs del model autàrquic. El règim començarà a presentar petits símptomes d'obertura amb l'arribada dels tecnòcrates, que també influiran dins de l'àmbit educatiu.

El nou ministre es va trobar amb una situació devastadora de l'educació espanyola. A l'estat hi havia uns 8 milions d'analfabets i amb dèficit de 34.000 centres educatius i de 25.000 docents. Per aquest motiu, la principal tasca de Rubio va ser l'impuls de l'ensenyament primari i tècnic. (Roig, 2002).

Així doncs, a l'any 1957 es duen a terme tres mesures sobre l'educació que reflectiran la intenció dels *tecnòcrates* (es denomina *tecnòcrates* a una "família" del règim franquista integrada per personal polític que havia estat format a universitats estrangeres i estava

vinculat a l'*Opus Dei* i que impulsaren una liberalització de la política econòmica. La *tecnocràcia* és un forma de govern, no integrada per polítics sinó formada per especialistes elegits segons la seva preparació): veure l'educació com a una inversió, no pas com una despesa innecessària. La primera mesura es troba totalment relacionada amb el paràgraf anterior, el *Plan Nacional de Construcciones Escolares*, cercant acabar amb el dèficit existent. El dia 30 de maig d'aquest mateix any, va aprovar el *Plan de Estudios para el Bachillerato*, que va suposar dividir el batxillerat en dues branques: de ciències i lletres (a més, es va donar la possibilitat de cursar-lo de manera nocturna). El 20 de juliol d'aquest any es va dur a terme la promulgació de *Ley sobre Ordenación de las Enseñanzas Técnicas* on s'articulaven els estudis tècnics amb els universitaris, com a resposta de les grans necessitats que existien en la industrialització del país.

Llavors, a l'any 1960 es promulga el *Ley para el Fondo Nacional para el Fomento del Principio de Igualda de Oportunidades*, amb la qual, es pretenia afavorir al màxim la igualtat d'oportunitats entre els diferents membres de la comunitat educativa per acabar, entre d'altres coses, amb l'alt índex d'analfabetisme.

Al mes de juliol de l'any 1962 es produeix un nou canvi en el ministeri d'educació, el qual, serà ocupat Manuel Lora Tamayo, on l'ensenyament primari seguirà sent una prioritat.

El percentatge d'analfabetisme segons Lozano (1981), citat per Roig (2002), en el país oscil·lava el 30% de la població. Per aquest motiu, a l'any 1963 es va iniciar una *Campaña de Alfabetización*, amb la qual, es pretenia reduir aquest alt percentatge.

Més tard, a l'any 1964 s'inicien els *I Plan de Desarrollo Económico (1964-1967)*, en els quals, es varen fixar tota una sèrie d'objectius i compromisos en matèria d'educació.

El dia 29 d'abril d'aquest mateix any es produeix l'ampliació del període d'escolaritat fins als 14 anys i, així, possibilitar el pas a l'ensenyament mitjà. Aquella llei va permetre el pas de l'ensenyament primari al tercer any de batxillerat general (havies de tenir el certificat de primària).

Tot i què, com exposa Tomàs Martínez i Miró (a l'entrevista que es troba a l'annex) la sensació d'aquells anys, encara que s'hagués ampliat el període de l'escolaritat, era quan els al·lots tenien edat per anar a fer feina, deixaven els estudis.

Per altra banda, es vol abandonar la figura del “mestre únic”, ja que es produeix un fenomen de dispersió rural i moviments migratoris interiors que provoquen una “infraocupació” de les escoles. A més, durant aquesta etapa també es produeix la unificació d'*Escoles Normals* femenines i masculines per tal de poder guanyar espai. (Roig, 2002).

Això es contrasta amb el testimoni de Tomàs Martínez i Miró (a l'entrevista que es troba a l'annex) on exposa que, en el seu cas, a partir de l'any 71 a l'*Escola de Magisteri* de Palma, els al·lots i les al·lotes comencen a compartir el mateix edifici. Tot i què les classes les feien per separat.

A més, es promulga una llei a l'any 1965, on es fa constància de la necessitat de la creació d'escoles de pàrvuls al voltant de centre industrials o rurals, per tal d'atendre la demanda de pares que es troben treballant. Sobretot pel que fa a la figura de la dona (que era qui realment s'ocupava en aquella època).

A l'any 1967 es promulga la *Ley de Unificación del Primer Ciclo de Enseñanza Media*, amb la qual, la intenció es posar fi a la gran multiplicitat de plans d'estudis existents per a l'obtenció del títol del batxiller elemental. A la *Formación Profesional* es crea un programa per a la creació de llocs escolars, per a la qual, que s'incentivarà amb grans subvencions al sector privat. (Garrido, 2005).

Durant aquest mateix any, també es promulga la *Ley de Enseñanza Profesional*, la qual, estava totalment relacionada amb el procés de industrialització que patia el país, ja que aquest a llei facilitava el seu accés.

D'aquesta manera es pot apreciar com l'estat incentivava aquells estudis, els quals, atorgaven més sortides “productives” per a ells, és a dir, que responien a la demanda del país.

Posteriorment, el ministre Lora va promoure la *Ley de Enseñanza Universitaria*, la qual, duria a terme la creació dels professors agregats, els departaments de les facultats i un nou règim per a una plena dedicació del professorat. La qüestió universitària amb la lluita per acabar amb el monopoli de la SEU i la imposició de les associacions estudiantils, dugueren a Lora a la presentació de la seva dimissió. (Roig, 2002).

Així doncs, Villar Palasí fou l'encarregat de substituir a Lora Tamayo dins el ministeri d'educació. Cal afegir que durant aquesta etapa es dugueren a terme el *II Plan de Desarrollo Económico*, on es seguiria impulsant l'educació.

La primera gran aparició de Villar Palasí va ser a partir de la promulgació de la *Ley General de Educación* de 1970. Segons Capitán (2002) exposa, dita llei es considerada el primer pas cap a una política educativa més progressista i democràtica. L'educació va ser tractada com a un servei públic, i l'estat l'hauria de planificar respectant el principi de llibertat d'ensenyament i d'ensenyament privat. A més, el batxillerat es va estructurar de manera unificada, per tal d'atendre la part cultural/científica i les ensenyances o activitats tècniques-professionals.

La *LGE* (1970) seguiria la següent estructura: *Preescolar, Educación General Básica, Enseñanzas Medias i Enseñanza Universitaria*.

Dit sistema educatiu es presentà amb una reestructuració d'etapes: on l'educació preescolar no és obligatòria; l'*Educación General Básica* és obligatòria i gratuïta (amb un currículum comú de 8 anys). Una vegada l'alumne ha passat aquests períodes formatius adquireix el *Graduat Escolar* que el permet accedir a batxillerat (únic i polivalent, de tres cursos) i una educació universitària, a la qual, s'accedia mitjançant un curs d'orientació universitària (*COU*). A més, s'incorporava la formació professional (per *Real Decret* al 1976) lligada amb els restants nivells educatius i perspectives laborals. A més, s'inclouïa l'educació permanent per adults, l'ensenyament especialitzat i l'educació especial. (Sánchez i Hernández, 2012).

Cal destacar dos aspectes molt rellevants: 1) la figura del "director del centre" canvia totalment. Aquest serà seleccionat pel Ministeri, els titulars del centre, claustre i consell assessor. I a més, estarà obligat a la realització de cursos d'actualització. 2) les Normals

es varen integrar dins de les universitats amb el nom de *Escuelas Universitaria de Formación del Profesora de Educación General Básica*. Per altra banda, a les Normals també es varen dur a terme cursos pels mestres que volguessin impartir la especialització de la llengua estrangera, l'anglès. (Párraga, 2010).

El règim en aquests anys ja començava a presentar certa feblesa. Tant era així que al 1973 es va produir la primera vaga de professors per raons retributives, a la qual, s'afegirien els de l'ensenyament privat. (Viñao, 2014).

Cal afegir que aquesta feblesa també es veu dins de l'àmbit de les influències de pedagògiques actives, abans totalment prohibides i reprimides. Destaquen les influències d'experiències pràctiques de treball per mitjà de projectes, centres d'interès o treball en equips. Fins i tot, a la *LGE* (1970), d'ençà preescolar a batxiller s'apel·lava a la utilització de mètodes actius. S'emprava la corrent de educació personalitzada. (del Pozo, 2012).

4.3.1. El paper de la dona a l'època d'obertura i final de l'educació franquista (1956-1975)

L'etapa oberturista que experimenta Espanya també afectarà a la situació de la dona. Pel que fa a la qüestió educativa.

Tant era així, que segons exposen Sánchez i Hernández (2012) la *Sección Femenina* s'adaptà a aquest nou temps i presentà el projecte de *Ley de Igualdad de Derechos Políticos, Profesionales y de Trabajo de la Mujer* (1961), on es començava a reconèixer una certa igualtat entre home i dona. A més, dins l'àmbit educatiu la seva presència havia augmentat considerablement en relació a altres etapes: a primària el 50% eren dones, a secundària el 45,6% i a la universitat el 26%.

Llavors, a l'any 1965 amb la reforma de la *Ley de Educación Primaria* es comencen a introduir petits canvis en relació a la qüestió "mixta" de l'educació: per una banda, les coles de pàrvuls podran admetre nins i nines, quan la matrícula no permeti la divisió per sexes, tot i què seria regulat per dones; per altra banda, *l'Escola Mixta* estarà autoritzada quan el nucli de població o les possibilitats de transport no permetin la separació de sexes.

Rodríguez (1998). Així es començà a veure com el règim deixa de tenir uns postulats tan rígids com els que presentava a l'inici de la dictadura envers de la dona. Tot i així, a les escoles segueixen havent matèries i materials didàctic en funció del sexe.

Un exemple de l'autorització de l'*Escola Mixta* es pot veure amb el testimoni de Tomàs Martínez i Miró (a l'entrevista que es troba a l'annex), el qual, destaca que fins que va congregar, la seva escola que era pública, era mixta. Llavors, els segregaven perquè pensaven que a partir d'aquell moment la sexualitat influïa molt.

Pel que fa a la *Ley General de Educación* promulgada a l'any 1970, cal dir que va suposar la no regulació d'un règim d'ensenyament mixt, però que tampoc es va prohibir la seva aplicació. A més, també va unificar el currículum, el que va suposar la desaparició de les *Enseñanzas del Hogar*. Tot i així, seguia en vivència el discurs de la domesticitat i les diferències en funció del sexe. (González, 2009).

4.3.2. Època d'obertura i final de l'educació franquista a Balears (1956-1975)

El següent període de temps destaca, principalment, per dues qüestions: l'ensenyament religiós i la qüestió lingüística a l'ensenyament.

Pel que fa a l'ensenyament religiós, l'etapa oberturista no va canviar la situació de l'ensenyament a les Illes Balears, el qual, es segueix trobant totalment ocupat e influenciat per la causa religiosa.

Una vegada començat el *decenni dels 60*, a Mallorca hi havia 193 escoles d'ensenyament primari regides per ordres religioses. A més, es començava a veure una expansió de l'ensenyament secundari, on hi havia trenta centres d'ensenyament secundari i religiós (14 masculins i 16 femenins). Tot i què cal dir que tota aquesta conjuntura eclesiàstica entrarà en crisi una vegada es troba endinsats en els anys 60. Això és degut a què es dona el pas d'una societat tradicional, "preturística" i agrària a una societat de serveis i turisme en massa, que canviarà el tarannà i valors illencs. Això també afectarà a

les perspectives educatives, ja que provocà l'inici d'una fase de secularització. (Fullana, 1998).

Aquest predomini d'escoles regides per ordres religioses es veu, de manera molt clara, al municipi de Porreres. On, segons el testimoni de Tomàs Martínez i Miró (a l'entrevista que es troba a l'annex), dins d'un municipi relativament petit, hi havia quatre centres religiosos: dos de *Ca Ses Monges*, *Hermanos de La Salle* i *Sant Felip*.

El *decenni dels 70* i l'etapa final del franquisme provocà un clima de divisió i de crisi, agreujada per la crisi econòmica, que afectarà a les institucions religioses illenques. Sobretot per l'hostilitat i rebuig que mostraren envers la *LGE* (1970), ja que no veien amb bons ulls que l'educació es declarés com a un servei públic.

Pel que fa a la qüestió lingüística, cal destacar que durant el principi d'aquesta etapa oberturista, la llengua catalana viu una disglòssia absoluta a les Illes. La majoria de la població parlava i s'expressava en català en la seva vida quotidiana, però ni el llegien ni el sabien escriure per mor de la imposició del castellà com a única llengua de l'estat. (Sáez, 2010).

Això es reafirma amb el testimoni de Tomàs Martínez i Miró (a l'entrevista que es troba a l'annex) on destaca que al carrer tothom xerrava mallorquí, però dins de l'àmbit de l'administració pública tot era en castellà. Tant era així que va haver d'aprendre català després d'estudiar a l'*Escola de Magisteri*, quan va començar a tenir consciència de quina era la seva llengua.

A l'any 1962 es creà l'*Obra Cultural Balear* (OCB), amb la finalitat d'aglutinar i impulsar tot un conjunt d'iniciatives a favor de la cultura i llengua catalana. Fins i tot, un any després de la seva creació va dur a terme cursos de català a l'edifici de l'antic *Estudi General de Lul-lià*. (Sureda, 1998). Ja que com s'ha dit abans, la població tenia coneixements pel que és la llengua oral, però no era pas així de la llengua escrita. D'aquesta manera, es començaren a impartir cursos de català a mestres de la part forana (on cal destacar la figura de Gabriel Barceló com a instructor).

A partir de l'any 1967 es feia cada vegada més evident l'existència a les Balears d'una oposició envers el règim franquista. Així doncs, es començaren a organitzar

plantejaments polítics i sindicals de manera clandestina. A més, a les escoles aquells anys alguns mestres duïen a terme classes de català a les seves escoles. Com les que impartia Aina Moll a l'institut *Joan Alcover*. (Sureda, 1998).

A l'any 1972, amb l'assessorament de l'OCB i l'impuls de tres personalitats: Gabriel Barceló, Josep Maria Salom i Josep Maria Fuster es va crear una escola de caràcter municipal. I amb el vistiplau de l'autoritat local (depenent de l'òrgan del règim franquista) es va aprovar la creació de l'*Escola Municipal de Mallorquí*. Cal afegir que es va anomenar "Mallorquí" i no "Català", ja que sinó ho podrien relacionar amb Catalunya (on el règim manifestava una repressió molt més gran). (Saéz, 2010).

Altre aspecte rellevant a destacar és la implantació d'una delegació de la *Universitat de Barcelona* a Mallorca, la qual, s'aprovà al 1966. D'aquesta manera es materialitza un dels més greus dèficits educatius experimentats a les Balears; la manca d'estudis superiors. Preludi de la futura *Universitat de les Illes Balears* (1978).

5. CONCLUSIÓ

L'itinerari d'aquest *TFG* té com punt de partida els principis del segle XIX amb les Corts de Cadis i la Constitució de 1812, on a l'estat té lloc la primera experiència liberal on es reconeix (de manera teòrica) el dret a l'educació. Però atès a les dificultats d'estabilitzar el règim liberal, no és fins a la *Llei Moyano* quan es troba un marc legislatiu mínimament adequat.

Aquesta llei suposà un avanç, pel que fa a la situació de la dona, ja que reconeix el dret a la instrucció pública d'aquestes i, a més, per la proposta de la creació d'*Escoles Normals femenines*.

Dita llei sota el regnat d'Isabel II i amb Claudio Moyano de Ministre de Foment, destaca per la promulgació de l'educació elemental obligatòria i gratuïta, però amb un marcat intervencionisme de l'església. On també hi ha un reconeixement i promoció dels estudis d'ensenyament privat.

D'aquesta manera, es fàcilment de deduïble com l'església i l'ensenyament privat han tingut un fort protagonisme dins l'àmbit educatiu ja des del segle XIX. A més, això seria un preludi de la col·lisió que hi experimentarien amb l'ensenyament públic i la llibertat de càtedra.

Així doncs, al 1868, es produeix la cèlebre revolució de *La Gloriosa*, el que suposà el l'enderrocament d'Isabel II i l'establiment del *Sexenni Democràtic*. Es passa a una etapa on respira un aire més de caràcter "progressista". Es promulguen una sèrie de decrets on destaca la promulgació i defensa dels estudis públics i privats, a més, de la llibertat de càtedra.

Durant aquesta etapa no es produeixen gaires canvis, en relació a la situació de la dona, al·legant dificultats econòmiques.

Llavors, té lloc l'experiència frustrada de la *I República* (1873), on moltes de les reformes realitzades tenien el propòsit de donar un nou impuls a la llibertat d'ensenyament, consciència i càtedra.

Només un any més tard cau la *I República* amb la proclamació d'Alfons XII i l'establiment de la *Restauració* (1875 – 1902). Es duu a terme la Constitució de 1876, on destaca el reconeixement de la religió catòlica com a oficial, però també la llibertat de càtedra i consciència, el que donà a lloc a més d'una col·lisió. Aquest mateix any es crea la "Institución Libre de Enseñanza", que propugnava un ensenyament no confessional (provocà la intranquil·litat de l'església). Aquesta primera etapa de la *Restauració* es caracteritza per l'alternança en el poder entre partits liberals i conservadors.

La pèrdua de les darreres colònies culmina amb el *Regeneracionisme*, que passava principalment per una reforma educativa. D'aquesta manera es prenen mesures com l'establiment de classes per adults, la creació d'una *Escola de Magisteri* per a una millor preparació dels mestres i la creació d'un *Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts* (1900).

El *Regeneracionisme*, amb influència de corrents *krausistes*, va provocar un nou impuls en la situació de la dona: augments de sous, creació de la *Inspecció Femenina*

(1913), foment classes per a dones adultes, augment de possibilitats de la dona en l'ensenyament secundari, professional i superior, entre d'altres. Era innegable que la qüestió femenina estava immers en un procés de millora.

Dins d'aquesta etapa d'alternança entre partits en el govern, al 1923, Primo de Rivera dugué a terme un cop militar que suposà l'establiment d'un règim antiliberal, on es nega la llibertat de càtedra i l'església té un paper molt important dins de l'educació (que arriba a implantar-se a la universitat).

El 14 d'abril de 1931 es proclama la *Segona República*, a causa dels resultats electorals de les eleccions municipals on va guanyar la coalició republicano-socialista. Les eleccions constituents d'aquest mateix any donen també la majoria a l'esquerra i, el 9 de desembre d'aquest mateix any es proclama la Constitució de 1931. En matèria d'educació destaca el reconeixement de l'ensenyament gratuït i obligatori; l'ensenyament laic i la llibertat de càtedra. A més, es duu a terme un *pla quinquennal* per a la creació de places docents (també es millora la retribució dels mestres). Es varen promulgar lleis per a limitar la possessió de bens per part de l'església. Així que durant aquests anys es tindrà lloc un conflicte que consistí en l'intent del govern de reemplaçar l'ensenyament religiós, pel públic i laic. Cal destacar que també es reconeix l'establiment del bilingüisme a les escoles catalanes (no a Balears).

En aquesta etapa es duu a terme un model "d'escola única", el qual, fomentava la igualtat entre classes, ètnies i sexes. A més, la Constitució de 1931 reconeixia la igualtat de gènere tant a l'educació com a l'àmbit laboral.

Durant aquesta etapa el paper del mestre ha experimentat un canvi considerable, apareix com eix vertebrador de la societat per mitjà de l'educació.

Les eleccions del novembre de 1933 donaren la victòria als partit de la dreta i, així es dona lloc al *Bienni radical-cedista*. Això suposa que l'estat i l'església millorin les seves relacions i, a més, es suspèn l'Estatut català (posa fi a les aspiracions autonòmiques del País Basc i Galícia). Pel la qual cosa, la consideració del mestre dins de la societat torna a decaure.

En aquest bienni es va prohibir la coeducació en les escoles de primària i, a més, es va reduir la preparació de la dona pel Magisteri.

El febrer de 1936 es varen dissoldre les Corts i es varen convocar eleccions, les quals, donaren la victòria al *Front Popular*, on es prosseguiren les tasques començades en el primer bienni de la *Segona República*. Però el 18 d'abril de 1936 s'inicià un cop d'estat en contra del govern de la *República* que va donar lloc a l'esclat de la *Guerra Civil*.

L'estat es troba totalment polaritzat, i l'educació i cultura s'imposa segons els criteris del *bàndol* que domina en aquell moment el territori.

Tot i les dificultats, la *zona republicana* (sempre que els recursos ho permetessin) va seguir la seva tasca reformadora. Fins i tot, va dur a terme campanyes d'alfabetització amb unes finalitats polítiques i culturals molt clares. On el paper de la dona fou molt destacat, participaven en mítings, duïen *Colonias de Evacuados* o, fins i tot, formaven part de milícies (només al començament de la guerra).

El *bàndol nacional*, així com ocupa territoris, va dur a terme un procés de depuració docent, amb l'objectiu de "netejar" ideològicament l'educació espanyola. Una depuració que podia donar a lloc a diferents tipus de sancions. Així doncs, s'estableix l'educació religiosa a tots els centres amb un marcat contingut moral; es prohibeix la coeducació; es duu a terme un procés d'eliminació de tot material a fi a la *República*. Pel que fa a la qüestió lingüística, es torna a una etapa on s'estableix el castellà com a llengua vehicular (amb la marginació del català).

L'1 d'abril de 1939 s'instaura una dictadura militar encapçalada pel general Francisco Franco. Durant el primer franquisme (1939 – 1956) el règim es centra, especialment, amb el trencament total en relació a tot allò a fi a la *República*. Es viu una primera etapa on el principal problema del sistema educatiu és la manca de centres (es va abandonar el pla republicà per a la construcció d'aquests) i l'alt índex d'analfabetisme que pateix la població.

La instauració de la dictadura suposa un retrocés en la qüestió femenina, es va tornar a prohibir la coeducació, es va establir la *Sección Femenina*, la qual, s'encarregava de formar a dones segons “ensenyaments propis del seu gènere”.

El paper de l'església dins de l'educació es reforça a partir de la “Ley Reguladora de la Enseñanza Primaria” (1945), que suposa la consagració dels principis fonamentals del nacionalcatolicisme.

Així té lloc el segon franquisme (1939 – 1956), on l'analfabetisme i la manca de centres segueix sent el problema principal que es troba el règim. En aquesta segona etapa, degut al fracàs del model autàrquic, es produeix una obertura cap a l'exterior amb l'arribada dels *tecnòcrates*. Els quals, varen dur a terme una important despesa en matèria d'educació.

D'aquesta manera té lloc el “Plan Nacional de Construcciones Escolares”, per tal de donar resposta al dèficit existent. A més, al 1960 es promulga la “Ley para el Fondo Nacional para el Fomento de Igualdad de Oportunidades”, amb la qual, es pretén afavorir la igualtat d'oportunitats i acabar amb l'alt índex d'analfabetisme.

Durant aquesta segona etapa, s'impulsa el projecte de “Ley de Igualdad de Derechos Políticos, Profesionales y de Trabajo de la Mujer” (1961), on es començava a reconèixer una certa igualtat entre home i dona. A més, dins l'àmbit educatiu la presència d'aquestes augmentà considerablement.

Tot i això, al 1962 la població del país oscil·lava amb un 30% d'analfabetisme. Aquest fet provoca l'inici d'una *Campanya d'Alfabetització*. Dos anys després, s'estableix l'ampliació del període d'escolaritat fins els 14 anys. Malgrat això, es segueixen defensant i promocionant els estudis privats.

Cal destacar que el règim va crear tota una sèrie d'associacions, com el *Frente de Juventudes*, el qual, era una branca de caire més juvenil de la *Falange*, per tal de mantenir el control ideològic sobre els estudiants.

A l'any 1970, té lloc la promulgació de la *LGE* que suposa una revolució per la seva reestructuració de l'ensenyament: Preescolar, Educació General Bàsica (aquesta obligatòria i gratuïta), Ensenyaments mitjans i Ensenyaments universitaris.

La *LGE* va suposar la no prohibició d'un règim d'ensenyament mixt (però tampoc es va significar la seva regulació). Així doncs, es va unificar també el currículum, el que va suposar la desaparició de les *Enseñanzas del Hogar*, tot i què seguia present el discurs de domesticitats i diferències segons el sexe.

Durant aquests darrers anys, el règim comença a presentar certa feblesa. Es produeixen les primeres vagues per raons retributives. Dita feblesa es manifesta, també, a partir de la influència de pedagogies actives, abans reprimides i prohibides.

Per altra banda, pel que fa a la situació de les Illes Balears durant tot el transcurs del temps cal destacar els dos aspectes més rellevants: per una banda, el predomini d'escoles religioses i, per altra banda, el procés de castellanització (i marginació del català produït).

Dades corresponents al 1932, indiquen que a les Balears només hi havia 420 centres públics, mentre que n'hi havia 690 religiosos. Això mostra el predomini que han tingut aquests, especialment, en el cas de Mallorca.

A més d'això, junt al predomini de centres religiosos, cal destacar la mancança de centres educatius que han tingut les Balears. Aquest fet mostra que l'Estat Espanyol s'havia preocupat molt poc per l'educació a aquesta comunitat.

Pel que fa a la qüestió lingüística, es pateix una disglòssia absoluta. La majoria de la població parlava i s'expressava en català en la seva vida quotidiana, però ni el llegien ni el sabien escriure. La llengua vehicular, sobretot a l'etapa franquista, va ser el castellà (amb el seu projecte de castellanitzar a la població).

Cal destacar la creació de *l'Obra Cultural Balear* al 1962, amb la finalitat d'impulsar iniciatives a favor de la cultura i llengua catalana. Durant els darrers anys de

la dictadura, hi ha un oposició cada vegada més evident en contra del règim i, dins d'aquesta etapa oberturista, alguns mestres comencen a impartir classes en català.

Aquest recorregut per la història de l'educació ens permet observar com una de les branques més importants, sobre les quals, es fonamenta un país ha experimentat una gran feblesa des d'anys immemorables. Causada per la manca de consens i cohesió pel que fa al model educatiu. A més, de fer de l'educació com una mena d'arma política que promulga lleis segons els interessos dels governs o règims establerts.

D'aquesta manera, des del segle XIX s'han dut a terme tota una sèrie de disputes entre els postulats defensats i promulgats pels partits més de caire "conservador" o "règims dictatorials" i els partits més de caràcter "progressista".

L'anterior anàlisi ens permet observar com, aquests primers, sempre han fet una ferm defensa de la intervenció de l'església dins de l'educació o, fins i tot, han dut a terme discriminacions pel que fa al paper de la dona en aquesta, ja sigui com alumna o com a mestra. Per altra banda, els partits de caire més "progressista" sempre han defensat la laïcitat i la llibertat de càtedra dins d'una escola o la igualtat de l'home i la dona dins d'aquesta. Postulats que s'extrapolen amb l'existència de l'escola privada i pública, les quals, encara segueixen mantenint la seva eterna lluita.

Durant el període postfranquista, la manca d'uns consens bàsic respecte al model educatiu ha generat una successió constant de lleis educatives en funció de les majories parlamentàries. Molt sovint, aquestes reformes i contrareformes han estat producte no tant de l'aplicació de criteris tècnics, com de l'ús polític dels discursos educatius. Tot plegat, ha complicat considerablement la tasca dels professionals de l'ensenyament. Tot i això, és innegable el progrés experimentat per l'educació espanyola des del temps del franquisme a l'actualitat. En aquest sentit, la igualtat entre homes i dones o el respecte a la diversitat lingüística són alguns dels àmbits en els quals la transformació ha estat més espectacular, la qual cosa no significa que no hi hagi encara molt de camí per recórrer.

6. BIBLIOGRAFIA

- Capitán Díaz, A. (2002). *Breve historia de la educación en España*. Madrid: Alianza.
- Carrió Villalonga, J. , Domènech Bestard, V. , y Ramis Caldentey, A. (2013). *Les escoles de Palma en temps de la II República*. Recuperat de <http://www.escolaweb10.org/1931041420130415/20130414EscolesPalmaRepublica.pdf>
- Casanovas Camps, M. À., y Ginard Féron, D. (2006). *L'època contemporània a les Balears (1780 – 2005)*. Palma: Documenta Balear.
- De Pablo Lobo, C. (2007). La depuración de la educación española durante el franquismo (1936-1975). Institucionalización de una represión. *Foro de educación*, 5(9), 203-228. Recuperat de <https://www.forodeeducacion.com/ojs/index.php/fde/article/viewFile/190/147>
- Del Pozo Andrés, M. M. (2013). El movimiento de la Escuela Nueva en la España franquista (1936-1976): repudio, reconstrucción y recuerdo. *Revista Brasileira de la Historia de la Educación*, 12(3), 15-44.
- Escolano, A. (1992). Los comienzos de la modernización pedagógica en el franquismo (1951-1964). *Revista española de pedagogía*, 289-310. Recuperat de <https://revistadepedagogia.org/wp-content/uploads/2018/03/4-Los-Comienzos-de-la-Modernización-Pedagógica-en-el-Franquismo-1951-1964.pdf>
- Fernández Soria, J. M. (1997). La depuración franquista del magisterio primario. *Hist, educ*, 16, 315-350. Recuperat de https://www.researchgate.net/profile/Juan-Manuel-Fernandez-Soria/publication/39220469_La_depuracion_Franquista_del_Magisterio_Primario/links/590c992ca6fdccad7b0e05e5/La-depuracion-Franquista-del-Magisterio-Primario.pdf
- Fernández Soria, J. M., y Agulló Díaz, M. C. (1999). Depuración de maestras en el franquismo. *Studia historica. Historia contemporánea*, 17. Recuperat de <http://revistas.usal.es/index.php/0213-2087/article/viewFile/5892/5918>
- Fullana Puigserver, P. (1998). Església i educació a la Mallorca del segle XX. *Arc, L': quadern informatiu de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears*, 5, 42-49.
- Garrido Palacios, M. (2005). Historia de la educación en España (1857-1975). Una visión hasta lo local. *Contraluz*, 2, 89-146. Recuperat de <http://www.juntadeandalucia.es/educacion/vscripts/wginer/w/rec/3093.pdf>
- González Pérez, T. (2009). Los programas escolares y la transmisión de roles en el franquismo: la educación para la maternidad. *Bordón. Revista de pedagogía*, 61(3), 93-106.
- Janer Manila, G. (1990). Elogi de pràcticament res: l'escola Normal de les Illes Balears durant la postguerra. *Educació i Cultura: revista mallorquina de Pedagogia*, 8, 11-20.
- Mateu Álvaro, C. (2017). *La incidencia en Mallorca de la legislación de la segunda República española*. (tesis doctoral). Universitat de les Illes Balears, Palma. Recuperat de http://dspace.uib.es/xmlui/bitstream/handle/11201/2599/Mateu_Alvaro_Cesar.pdf?sequence=1
- Miró, S. (1998). *Maestros depurados en Baleares durante la Guerra Civil*. Palma, Mallorca: L. Muntaner.
- Morente Valero, F. (2001). La muerte de una ilusión: el Magisterio español en la Guerra Civil y el primer franquismo. *Historia Y Comunicación Social*, 6, 187-201. Recuperat de <https://revistas.ucm.es/index.php/HICS/article/viewFile/HICS0101110187A/19503>
- Navarro Sandalinas, R. (1989). El franquismo, la escuela y el maestro (1936-1975). *Historia de la educación: revista interuniversitaria*, 8, 168-180. Recuperat de https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/79485/1/El_franquismo%2C_la_escuela_y_el_maestro_%28.pdf
- Párraga Pavón, C. (2010). Educación durante el franquismo. *Temas para la educación*. Recuperat de <https://www.feandalucia.ccoo.es/docu/p5sd7543.pdf>
- Pastor Homs, M. I. (1984). *La educación femenina en la postguerra (1939-1945): el caso de Mallorca*. Madrid, España: Instituto de la Mujer.
- Pérez Galán, M. (2000). La enseñanza en la Segunda República. *Revista de educación*, (1), 317-332.
- Rodríguez García, A. (2015). Educación como arma para la igualdad: mujeres republicanas en la IIª República y Guerra Civil. Recuperat de http://digibug.ugr.es/bitstream/handle/10481/41742/Rodr%C3%ADguez_Garc%C3%ADa%2C_Adri%C3%A1n.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Rodríguez, R. Mª (1998). Formación de las maestras desde 1940 a 1970. Un análisis de los Planes de Estudio desde una perspectiva Histórico-Legislativa y de Género. *Aula Abierta*, 2, 63-82.

- Roig López, Olga. (2002). La institución educativa española desde la postguerra hasta la transición. *Programa de doctorat en Psicologia Social*. Recuperat de <https://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/5424/orl1de2.pdf?sequence=1>
- Roque, J. M. (2004). Mestres republicanes depurades a les Balears: la foscor del pensament, la crueltat de les sensacions. *PISSARRA*. Recuperat de http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/pissarra/index/assoc/Pissarra/_2004_n0/117_p008.dir/Pissarra_2004_n0117_p008.pdf
- Sáez Quetglas, D. (2011). L'Ensenyament de la llengua catalana a Mallorca a finals del franquisme: l'Obra Cultural Balear i la creació de l'Escola Municipal de Mallorca de Manacor (1960-1980). *Educació i Història: revista d'història de l'educació*, 237-258.
- Sánchez, L., y Hernández, J. S. (2012). La educación femenina en el sistema educativo español (1857-2007). *El Futuro del Pasado: revista electrónica de historia*, (3), 255-281.
- Scanlon, G. M. (1987). La mujer y la instrucción pública: de la ley Moyano a la II República. *Historia de la Educación*, 6.
- Sevilla Merino, D. (2007). La Ley Moyano y el desarrollo de la educación en España. *Hespérides: Anuario de investigaciones*, (15), 625-640.
- Sureda Garcia, B. (1998). La renovació educativa a les Illes Balears (1960-1980). *Arc, L': quadern informatiu de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears*, 5, 59-64. Recuperat de <https://www.raco.cat/index.php/Arc/article/viewFile/66163/87930>
- Sureda Garcia, B. (2008). L'educació a Mallorca a l'època de la Guerra Civil: els canvis a la cultura escolar. *Educació i història: Revista d'història de l'educació*, (12), 65-90.
- Torelló, M. (30 de novembre de 1986). L'enderrocament de l'escola republicana. *Memoria civil, Mallorca en guerra (1936-1986)*, pp. 9.
- Tur Balaguer, F. (2017). *La depuració nacional dels mestres a les Balears per qüestions de moralitat durant la guerra civil*. Recuperat de <http://openaccess.uoc.edu/webapps/o2/bitstream/10609/55906/7/fturbaTFG0616memòria.pdf>
- Vicente Sánchez, H. (2017). La secularización de la enseñanza primaria durante la Segunda República. *Historia de la Educación*, 36, 301-320. Recuperat de http://revistas.usal.es/~revistas_trabajo/index.php/0212-0267/article/viewFile/hedu201736301320/18428
- Viñao Frago, A. (2014). La educación en el franquismo (1936-1975). *Educación en Revista*, (51). Recuperat de <https://www.redalyc.org/html/1550/155030093003/>

7. ANNEXOS

7.1. Entrevista a en Tomàs Martínez i Miró

Aquesta entrevista es va dur a terme a Manacor, a la seu de l'*STEI* (carrer Juan de la Cierva, 2), el dia 23 de maig de 2019. Es segueix un format de preguntes semi-estructurat, les quals, es responen de manera totalment oberta per part de l'entrevistat. Dita entrevista cerca reflectir l'experiència i testimoni d'en Tomàs com alumne dins del sistema educatiu franquista, a més del seu procés de formació com a docent en els darrers anys de la dictadura.

L'entrevista es troba estructurada de tal manera que es facin les preguntes seguint un ordre cronològic de l'etapa en qüestió. En darrer lloc, cal destacar que es farà una reproducció textual de les respostes.

PREGUNTES

1. Quan i on vares néixer?

“Vaig néixer a Porreres l’any 1954”.

2. A què es dedicava la vostra família?

“El meu pare va fer feina a foravila i a hoteleria. La meva mare era modista”.

3. Com va ser la vostra infància? (sense entrar en el context escolar, encara)

“Jo crec que va ser una infància feliç, però pobre. Hi havia poc recursos, però feliç perquè tot lo dia estàvem jugant a n’és foravila amb molt d’amics. La record amb molta d’estima a aquesta època.

Fins a l’època més acostada a la pubertat perquè, llavors, la influència de l’església damunt dels joves era molt forta. A partir d’aquest moment hi apareix més un component de por, temor perquè qualsevol cosa relacionada amb la sexualitat era castigada. Tant era així que tot lo dia ens parlaven sobre l’infern, el qual, era una cosa terrible per a nosaltres. Així que tot el dia estàvem pendents de si fèiem qualche cosa mal feta. Així que aquesta sentiment de culpa el vàrem interioritzar molt i, això, és una de les coses que més puc retreure a l’església. Mos va tallar les ales d’un època on nosaltres no érem conscients d’allò que passava políticament.

És a dir, era una infància lliure i feliç fins al moment que congregaves (als 10 anys aproximadament) que l’església entrava directament dins de la teva vida d’una manera molt dura”.

4. A on i quan vares anar a l’escola? A Mallorca hi va haver una gran presència d’escoles religioses aquells anys?

“Primer vaig anar a l’escola a *Ca Ses Monges* des dels 2 o 3 anys. Les monges guardaven als infants, no feien classe ni cap tipus d’educació. Llavors, vaig passar tot d’una a l’escola pública de nines, perquè aquesta escola estava dividida entre nins i nines fins que congregaves. Així que, primer vaig anar a l’escola pública amb nines i, una vegada vaig congregat, a la de nins. Llavors vaig anar a fer el *batxiller laboral* a Felanitx. Després vaig passar a fer el *batxiller lliure*, on mos preparàvem amb mestres de Porreres i, més

tard, ens examinàvem a Palma en el Ramón Llull fins als 14 anys, que em vaig traslladar a Palma per a fer el *batxiller superior*.

Hi havia una gran quantitat d'escoles religioses. En el cas de Porreres, a part de *Ca Ses Monges*, també hi havia *Hermanos de La Salle* i *Sant Felip*. És a dir, en un poble tant petit hi havia dos centres de *Ca Ses Monges* i dos més de frares i capellans per dir-ho de qualque manera. Per tant, en un poble tant petit hi havia 4 centres religiosos”.

5. Hi tenia pes la religió dins de l'escola? Ho podria exemplificar?

“Sí, estava molt present. Ara, per exemple, que ens trobem en el mes de maig, nosaltres fèiem tot el mes “de Maria”. A *Ca Ses Monges* cada dia fèiem el mateix ritual: muntàvem un altar, fèiem una processó, anàvem a cantar, era una cosa molt present. Teníem l'assignatura de *La Historia Sagrada*, a més, estava explicada com si fos un conte i, això feia que d'alguna manera t'agradés. Nosaltres no érem conscients del que significava tot allò”.

6. Dins de l'escola, també hi tenia un cert pes i influència la dictadura franquista? Pel que fa a les assignatures (“Formación Espiritu Nacional”), rituals en relació al règim...

“He dir que jo no era conscient que vivíem en una dictadura fins que vaig fer el batxiller superior. Més o manco als 13-14 anys vaig començar a vislumbrar alguna cosa, però no era conscient que hi havia un règim dictatorial.

A l'escola, com a infant, sí que hi havia uns elements que tenien un component polític important. Cada dia hi havia una consigna, aquesta era una frase que marcava una doctrina (per exemple: *vale quien sirve*). Una vegada començava la classe el mestre apuntava la consigna i, després, la data. Teníem quaderns de rotació, on cada alumne es feia càrrec d'un quadern de classe on feia tota la seva feina de dia allà. És a dir, si havia de fer un conte el feia allà, si havia de fer un conte el feia allà...I una de les coses que quedava reflectida en aquest quadern era la Història de Espanya i la Historia Sagrada, de la qual, en aquell moment jo no detectava res de la manera d'entendre el món que tenia la dictadura. La història estava totalment manipulada. Aquesta la donàvem molt per damunt, a l'institut mai vàrem arribar a la *Segona República* perquè no teníem temps mai. Ens entreteníem amb el segle XVII, XVIII...amb la importància d'Espanya i l'imperi espanyol.

A batxiller si vàrem fer *Formación del Espíritu Nacional* que nosaltres li dèiem *FEN*. En aquesta es tornava a adoctrinar d'una manera determinada, però es tractava d'una manera bastant atractiva. Aquesta es vinculava a sortides, campaments, feien concursos de villancets...això implicava anar a Palma o un altre lloc, que per a un al·lot que mai sortia del seu poble això et donava tota una sèrie de possibilitats. Però nosaltres a això no li donàvem un valor polític, sinó una cosa més que s'havia d'estudiar. Tot i que s'ha de dir que els llibres referents a aquesta eren els millors que hi havia amb tot color, tapes dures...es veia que allà hi havia doblers.

Quan vaig arribar a Palma al *batxiller superior* veies el que els hi interessava. Jo tenia un professor que nomia Juan Bonet (de la *FEN*) veies per on anaven els tirs. Et deien coses com "Gibraltar para España", "Arriba España" o "Viva España", que nosaltres no diferenciàvem un "arriba" o "viva", no sabíem el doble sentit. Nosaltres veiem el que els hi interessava i passaves absolutament d'ell i anaves a allò que ell te demanava per tal d'en sortir-ne.

Jo crec que varen adoctrinar a pocs, la gent que va tenir una determinada mentalitat va ser per la seva família o la seva posició social. No crec que assignatures com en aquest cas la *FEN* a l'institut fos determinant en absolut. Aquesta, per exemple, les consideràvem les "maries" com la religió o educació física. No les donaves gaire importància".

7. Un dels principals problemes de l'educació dels anys dels principis del seixanta va ser la manca d'escoles i instituts. Vostè era conscient d'això? Per què?

"Nosaltres no érem conscients de tot això. Jo a n'és cas de Porreres, no hi havia escoles, és a dir, anàvem a *escoles particulars* que no tenien pati (que el fèiem al carrer). Per tant, no érem conscients. Fins i tot, ni de si havia d'haver una escola, sabíem que hi havia un lloc que nomia l'Escola Nova, que era la base d'una edificació. Llavors vaig saber que era una escola que anava a fer la República, però va ser aturada pel règim fins al principi de la democràcia.

Crec que només hi havia institut a Felanitx (al qual anava), a Inca hi havia d'haver i a Palma. Per tant, clar la gent que anava a batxiller era molt poca. De la meva generació

vàrem anar 4 o 5 i la resta anaven a fer feina. A Porreres et puc dir que aquesta normativa no va afectar gens”.

8. A l'any 1964 es promulgà una llei on l'educació passava a ser obligatòria fins als 14 anys. Això es complia de veres? Per què?

“La meva impressió és que no, perquè els al·lots tot d'una que podien fer feina se'n anaven a fer feina. Hi va haver una època, a les darreries dels anys 60 crec que varen començar a fer classes per adults, que rescataven a gent que havia anat a escola. Els mestres estaven contents perquè feien permanències i es quedaven un parell d'hores més i cobraven un poquet més, perquè els seus sous eren una misèria”.

9. En quina llengua s'impartien les classes?

“Les classes s'impartien en castellà, però t'he de dir que mai vaig tenir la sensació de persecució del català dins l'escola. És a dir, de si xerraves el català o mallorquí en l'escola et pegaven o castigaven...això a mi no em va passar mai. Jo amb els meus companys xerrava en mallorquí i no passava res, fins i tot, veies que els mestres entre ells ho feien també. Per tant, no tenien aquesta idea de què era una llengua reprimida. Nosaltres sabíem que els llibres estaven en un idioma (castellà), a ca nostra xerràvem d'una manera, amb els mestres pels carrers d'una manera, a l'escola d'una altre.

Per exemple, quan els nostres pares venien a xerrar amb el mestre, aquest canviava de registre i xerrava en mallorquí.

Jo personalment a Porreres no vaig tenir aquesta sensació de persecució. Crec que se donava més dins àmbits d'escola privada, crec pel que he sentit a companys i companyes meves... a escoles de monges eren més dures. A lo millor, a Palma crec que també es notava més. A Porreres jo no tinc consciència de què fos així”.

10. Com era la relació alumne-mestre en aquells anys?

“Els mestres eren bastant durs pel que fa a la seva forma d'encarar l'educació amb els infants. Al mestre li teníem por, d'entrada no el veies com una persona que fos amigable, tot el contrari. També t'he de dir que com alumne érem bastants polissons i, això supos que influí també.

L'havies de tenir un respecte absolut, intentar esquivar-lo i també rebíem moltes vergades, és a dir, mos pegaven. Fins i tot a batxiller no rebíem pel fet de fer una trastada, sinó també per no contestar bé, per no entendre del que no t'explicaven...”.

11. Hi havia molta implicació per part dels pares dels alumnes? Més o menys que ara?

“Hi havia zero implicació per part dels pares. Els meus pares no havien sabut mai què feia jo a l'escola. Jo si havia de fer unes feines, les feia, però a ca nostra no ho sabien. L'únic control eren les notes que ens donaven cada mes, que qualche vegada si les notes eren baixes les procuràvem signar nosaltres. Però en sabíem poc i ens aplegaven de seguida

Per tant, avui dia hi ha molta més. És un extrem i un altre”.

12. Hi havia diferència entre l'educació entre al·lots i al·lotes?

“Hi havia molta diferència, perquè per exemple hi havia assignatures adreçades només per a nines. Les nines, generalment, anaven a costura no a l'escola. Això volia dir que les monges les ensenyaven a cosir, a fer les feines de ca seva. Els nins anaven a l'escola. Tot i què això no passava tant a l'escola pública, però a les monges, les nines anaven a costura.

Crec que mai es plantejava que una nina pogués estudiar. Jo crec que fins als anys 67-68 no varen a començar a veure nines que fessin el batxiller. Hi havia una doble manera de plantejar l'educació.

Dins l'escola pública era també diferenciada, elles tenien “Enseñanza del Hogar”, després hi havia “Urbanidad”, on l'exigència a les dones era molt més alta. Jo fins i tot record qualche llibre on es deia que quan l'home arribava cansat elles tenien de tractar-ho bé, que li dones les sabates, li donés un refresc...era la submissió total de la dona respecte a l'home”.

13. Va tenir qualche mestra? Quina imatge tenien de la dona?

“A l'escola pública de nines (com es veu en respostes anteriors) totes eren dones. Per tant, durant uns 6-7 anys que hi vaig anar, vaig conèixer a moltes diferents. Ara que pens, hi

havia una cosa que ens cridava l'atenció i era que cada any venien mestres dones de fora, que no ens entenien. Perquè abans el professorat de Magisteri es distribuïa per tota Espanya, t'arribava gent de tota Espanya. Record una que nomia Domitila, això ens era una cosa excepcional, vivien a les fondes del poble.

Nosaltres no ens plantejàvem la imatge de la dona. Ara que ho penses si que és cert que la manera de fer feina de les dones era més suau, més delicada...era més com a mare. Primer perquè tenien infants més petits, el que avui diríem "Preescolar", per tant, d'alguna manera eren més suaus. Els mestres eren més durs, més rectes..."

14. El seu centre era segregat? Quan era més nin que pensava de què els centres fossin així?

"Segregats eren tots els centres. A veure, els nins petits com a tal no eren considerats nins. Ens desplaçaven de les nines una vegada feies la comunió. Perquè es suposava que en aquell moment eres un element masculí, per dir-ho de qualque manera.

Fins a Magisteri no em vaig plantejar la segregació dels centres, en absolut. Al Ramón Llull érem nins i, al Joan Alcover, eren nines. Procuràvem veure'ns, però no ens plantejàvem perquè no estàvem junts.

A Magisteri si que vàrem començar a compartir homes i dones espais, tot i començar per separat. Estic parlant de l'any 71. I he de dir que ens va venir de nou això, vàrem quedar molt descol·locats. De cop i volta, que les nines compartissin espais amb nosaltres, però ens vàrem acostumar ràpidament. A Magisteri hi havia una escola que duia a l'edifici de nines i al de nins i, enmig, hi havia una porteria amb una portera que s'havia d'encarregar que no hi hagués traspàs d'una banda a l'altre. Fora de l'escola si que teníem relació, però dins l'Escola de Magisteri no teníem".

15. Com va seguir la seva formació després de l'educació a primària? Aquesta sempre va ser segregada (pel que fa a alumnes i mestres)?

"Una vegada acabada l'educació elemental, vaig fer batxiller un any a Felanitx (que hi havia un institut). Llavors, segon, tercer i quart el vaig fer lliure, és a dir, ens preparàvem

pel nostre compte i en el mes de juny ens examinàvem a Palma (Institut Ramón Llull). A un examen nos ho jugàvem tot.

Aquest batxiller lliure volia dir que a nosaltres en ficaven dins una aula fins que acabessin els que feien batxiller normal. Una vegada acabaven, sortíem de l'aula on esteíem tancats i ens feien classe. Aquestes classes els pares les havien de pagar apart. Perquè en teoria no hi havia ensenyament de batxiller i ells ens preparaven de totes les assignatures. Després ens examinàvem.

El quart any vaig anar a Sant Felip, on teníem un horari més normal, és a dir, no havíem d'esperar com abans a què els altres acabessin

A batxiller tenia dones com a mestres, però en comparació al nombre d'homes era molt reduït”.

16. Va fer el servei militar/social? (En cas afirmatiu). Aquest com era, quan durava, on anàreu? (En cas negatiu) Per què?

“No el vaig fer per motius de salut”.

17. Què pensava la gent sobre l'educació en aquells anys?

“La consciència que tinc d'aquell temps era que l'escola pública era pels pobres i la privada era l'escola de la gent més benestant. I els que valien, per dir-ho de qualche manera, havien d'anar a l'escola privada i, els que no, a la pública.

Llavors, resultava que la gran majoria que seguien els estudis eren els de la pública. Aquest pensament encara és present, en Porreres hi ha elements que pensen que Ca Ses Monges (que ja no la duen monges, sinó què és concertada) és més bona que la pública. Cosa que en la realitat no és així”.

18. Va conèixer de manera propera qualche associació o agrupació contra al règim pel que fa a alguns dels temes tractats a la pregunta anterior? Hi participava? Per què?

“Jo fins que no vaig arribar a Magisteri no vaig tenir cap contacte amb absolutament res. D'alguna manera l'aspecte polític de la societat m'era molt allunyat. Jo m'ocupava

d'estudiar i avançar en la meua feina. Al batxiller superior sí entenia que hi havia una dictadura, que hi havia gent de la Falange col·locats aquí o allà, però tampoc vaig tenir la possibilitat de tenir contacte amb gent que actués clandestinament ni res.

A Magisteri la cosa va canviar, el vàrem començar amb una vaga que durà mesos. Perquè hi havia un professor que estava “mal del cap” i vàrem decidir que o s'anava ell o nos anàvem nosaltres i ho vàrem aconseguir. La seva manera de plantejar les classes era un desastre, era aprendre un llibre de memòria. Si no ho sabies, no passaves. Hi havia gent que va acabar Magisteri i tenia l'assignatura de pedagogia suspesa. Pensa que els dos primers anys eren molt teòric i el tercer només pràctiques.

Tot i això t'he de dir que no et pensis que tenia les idees massa clares, no les tenia molt estructurades.

A Magisteri jo era el delegat de curs, però qui organitzava aquestes “mogudes” era gent principalment del Partit Comunista o gent més gran de Magisteri (amb 3-4 anys més que nosaltres), que tenien més aprenentatge o visió que nosaltres. Pensa que començàvem Magisteri amb 16 anys. Però de cop i volta ens trobàrem amb aquesta vaga on feram assemblees, votacions per decidir el que deia la majoria, els “esquirols” que no anaven a la vaga...

Aquest professor el deixaren a la delegació del Ministeri d'Educació deu anys tancat a un despatx, fins que el Tribunal Suprem va decidir que tornava. Aquest home era el fill d'un alt comandament de l'exèrcit i, per això tenia molta força.

Jo anava a primer de Magisteri en aquell moment, aquesta vaga va ser més “moguda” per part de segon, però com ens varen demanar als de primer participar, ho vàrem fer”.

19. Li consta la presència de grups polítics antifranquistes a Mallorca? Al món universitari?

“Jo abans de Magisteri no coneixia si hi havia grups polítics. A Magisteri ja vaig començar a veure que hi havia una resistència. I a partir de les primeres eleccions democràtiques sí que vàrem començar a conèixer els primers partits polítics i veure un

poc els plantejaments dels diferents partits polítics. Cosa que ens va permetre entendre molt més el que estava passant”.

20. Quin paper tenia la llengua catalana dins de la societat?

“El paper de la llengua catalana a Magisteri era zero. Tornava a passar el mateix que abans, pels passadissos xerraves en mallorquí, però a les classes en castellà. També varen venir molt de mestres de la Península, castellanoparlants i ja no tenies cap opció de tractar el català. Jo dins Magisteri no vaig fer cap assignatura en català, vaig començar a veure qualque cosa perquè vàrem anar a qualque cinefòrum i qualque activitat del que era estrictament Magisteri. A partir d’aquests successos vaig començar a plantejar-me coses que abans no ho feia i a poc a poc, si començaves a veure la qüestió política de la llengua

Dins de la societat, en el meu cas, pel carrer tothom xerrava en mallorquí, però després les administracions públiques tot en castellà. I mai se’m va ocorre fer un paper en català. També perquè no en sabia, jo vaig estudiar català després de Magisteri. Llavors, quan vaig tenir consciència de quina era la meva llengua, vaig començar a fer discursos per aprendre’n perquè no en sabia. Jo només havia llegit *Les Rondalles Mallorquines* que eren per ca nostra. I escoltava *Ràdio Popular* que feia una rondalla en Francesc de Borja Moll i un grup d’actors la dramatitzava i això m’encantava i els seguia cada setmana. Però de cap autor ni res més. Jo no sabia que existia una literatura catalana, Ramón Llull qualque vegada sonava, però res més”.

21. En la seva etapa estudiantil, tenia l’obligació d’unir-se a qualque associació o grup pròxim al règim?

“Obligació d’afiliar-te no, però tothom sabia les avantatges que suposava estar-hi o no. I, sobretot, a l’etapa de batxiller ser membre de la “Organización Juvenil Española” (OJE) facilitava molt les feines (principalment a les assignatures de la FEN i EF)”.

22. On i quan va ser la seva formació com a mestre?

“A l’Escola de Magisteri, al carrer Joan Capó, a on actualment es troba l’institut Josep Maria Llompart, a l’any 71”.

23. Hi havia segregació per sexe? (pel que fa als alumnes, mestres i continguts a ensenyar)

“Hi havia fins que vàrem arribar nosaltres, com t’he dit, a l’any 71. Estàvem al mateix edifici, però no fèiem classe junts. Per tant, les classes es reproduïen a al·lots i al·lotes. Les assignatures eren bàsicament les mateixes, però si que hi havia un enfoc diferent en aquestes, per exemple, en la FEN o gimnasi. Però com t’he dit, era bàsicament el mateix.

Tenia dones com a mestres, més de les que vaig tenir a batxiller (en proporció), però hi havia molt més homes. Si teníem 14 assignatures, n’hi havia 4 o 5 que les fessin dones. Tot i què t’he de dir que la directora de l’escola era una dona”.

24. Els mestres que us formàveu us identificàveu amb allò la ideologia del règim?

“No hi havia gaire manifestació pública del que es pensava políticament. Es detectava que hi havia gent pròxima en el règim, perquè quan hi havia qualche tipus de manifestació pública hi havia una part que combregaven amb aquestes. Per exemple, quan vàrem fer la vaga, una part de l’alumnat no va voler participar. D’alguna manera veies qui era més pròxim al règim franquista. Però de política no en parlaven políticament.

La *Formación del Espíritu Nacional* que fèiem a Magisteri era més teòrica, més de conèixer les lleis, els principis fonamentals del règim...no tocàvem amb detalls segons quines qüestions, era més de caire teòric”.

25. L’Escola de Magisteri estava polititzada? En què ho notava?

“Jo crec que estava polititzada, però no es veia a simple vista. Per davall si estava polititzada, hi havia gent que comandava i volien que els estudiants actuessin d’una determinada manera. Però en el sentit de què diguis que hi havia dos bàndols...no, no aflorava això. Això anava per davall”.

26. Hi havia restriccions pel que fa a usos de metodologies o pedagogies més de caire innovador?

“Mai ens varen ensenyar cap de metodologia. A nosaltres ens ensenyaren la teoria de les metodologies. Ens varen dir que hi havia un senyor que el deien Pestalozzi, Decroly, Freinet...però només tractàvem anunciats teòrics. Teníem assignatures amb enunciats

com *Didàctica de les Matemàtiques*, *Didàctica de la Geografia*...però de didàctica no ens van ensenyar mai. Ens ensenyaven el temari/teoria corresponent de cada assignatura.

A pedagogia tractàvem el què era, els moviments més importants...que segons l'autor, d'aquell moment, es considerava més importants.

Per exemple, en el cas de na Montessori, com aquesta es trobava a un corrent o costat pròxim de l'església, si la tractàvem. Però si m'haguessin demanat que apliquéssim el mètode Montessori, no hagués sabut que havia de fer. Sabia els principis bàsics del que era Montessori.

L'aplicació de metodologies dins l'aula, la vaig iniciar quan vaig començar a fer feina. Perquè vaig haver de començar a cercar maneres d'espavilar-me...és un poc fort, però no em varen ensenyar res a Magisteri (referent a aquest tema), havia après cultura general per dir-ho de qualque manera, però res de metodologia o didàctica escolar...absolutament res”.

27. Hi havia moviments en defensa de la llengua catalana, durant els teus anys de formació?

“No, pensa que jo vaig acabar l'any 74. Per tant, si hi havia qualque cosa, tot era a segona línia. No era gaire públic. Jo en aquells moments no coneixia ni l'existència de l'Obra Cultural, en aquells moments. Ho desconeixia absolutament.

Quan vaig començar a estudiar català si que vaig a conèixer a gent del món referent a la llengua, literatura o història. Poc a poc vaig descobrir aquest altre món, però d'entrada no el coneixia”.

28. Recorda el paper de l'Obra Cultural Balear en aquesta etapa? I de qualque persona en particular? Per què?

“No, no ho record perquè vaig conèixer a en Francesc de Borja Moll i, llavors, vaig saber que havia sigut fundador i president de l'OCB. Sabia l'existència de l'OBC més endavant quan ja era mestre. Tampoc havia tingut cap contacte, fins que realment entens el que està

passant i, quan ho assumeixes; cerques, trobes, t'integres i demanes...però en els primers anys de Magisteri no. Repetia el mateix esquema que m'havien ensenyat”.

29. Quin impacte varen tenir els moviments migratoris al sistema educatiu (de la Península i, més tard, l'arribada de gent de tot el món)?

“Vist des d'ara, amb la meva experiència global...

Jo crec que la immigració de la gent de la Península que es va produir, sobretot, als anys 60 va ser, entre cometes, absorbida bé per aquell sistema educatiu. Sense gaire dificultats, sobretot als pobles, a Palma va plantejar més dificultat. El tema de la llengua, per exemple, va crear qualche col·lisió. Tot i què s'ha de dir que la primera escola que oferí ensenyament en català degué ser al barri de Rafel Vell, un barri obrer d'immigrants, que va ser una aposta de l'equip directiu del Rafel Vell. Anaven casa per casa explicant als pares perquè es faria ensenyament en català i no ho rebutgessin.

La segona onada migratòria que ha arribat més tard, ja a l'època més propera i actual...crec que ha desbordat, absolutament, el sistema. La planificació de la Conselleria o la del Ministeri (no fa tants anys que tenim competència d'educació) va ser absolutament desbordada. En construcció, personal i en acolliment de l'alumnat. Hi hagut bona voluntat, hi hagut equips que han fet feina amb aquest tema de l'alumnat nouvingut i que, en principi, han intentat donar resposta. Però crec que el sistema ha estat absolutament desbordat. Prova d'això és que avui en dia encara no hi ha una normalitat en els centres i crec que, avui en dia, s'ha complicat molt més encara. Hi ha més nacionalitats, més llengües, molta diversitat cultural i és molt mal de gestionar per l'escola. Jo me'n record que fa 10 anys, els mestres deien que teníem una ONU dins de l'escola, però ara està molt més superada aquesta quantitat de gent

Record una mestra que em deia que en la seva aula hi tenia 18 nacionalitats, que és molt mal d'investir. Has de tenir molt clar quin és el projecte que vols dur endavant i no has de deixar que te'l tombin, perquè quasi tot ve en contra.

L'altre dia mateix, hi havia declaracions de polític de si els mestres adoctrinen i totes aquestes històries...els mestres el que fan són miracles, perquè amb el que tenen dins les aules com no ha d'haver fracàs escolar...com has de gestionar 30 alumnes amb tantes

nacionalitats diferents que no tenen cap noció de català o castellà, que no et pots comunicar amb ells fins que no han passat una sèrie de mesos. És molt mal de gestionar, per tant, als mestres no se'ls hi pot retreure res, tot el contrari. Ha estat gent que ha fet molta feina i, fins i tot, s'ha cremat pel camí”.

30. Quin impacte va tenir la LGE (amb el pas del batxiller tradicional a EGB-BUP) i, més tard, la LOGSE (amb educació secundària obligatòria)?

“Jo crec que la gran majoria de lleis a l'hora de dur-ho a terme a la pràctica s'han notat molt poc, realment. Espanya deu ser dels països que amb més pocs anys de diferència s'ha canviat més de llei. I això, sense fer cap avaluació dels resultats que mos donava una llei, donàvem pas a una altra. Per la qual cosa, jo no crec que suposes un canvi molt fort el fet de passar del batxiller tradicional al d'EGB-BUP.

L'impacte més gran, jo crec, ha sigut el del pas dels nins de primària als instituts (LOGSE). Això crec que ha estat un impacte brutal, el que hi ha actualment. De fet ara es revisa això, perquè ja comencen a parlar de centres integrats que l'escola privada sempre ha tingut. És a dir, la llei va obligar als centre públics a fer un canvi que molt poca gent el veia bé i que s'ha demostrat que no funciona. Al manco als primers cursos d'ESO. Tu deus saber el que suposa...per tant, tu saps que quan arribes a l'institut, acabat de sortir de l'escola, hi ha un bot molt gros. Passes d'estar tutelat a estar tot sol i molta gent es perd pel camí. Jo crec que aquest ha estat un dels canvis més importants que s'ha produït i crec que tornaran enrere. El fet que l'ensenyament privat no ho hagi deixat de fer, vol dir que tenen les coses molt clares. Crec que els continguts tenen poca importància, però ara bé, aquest fet de les edats, del canvi tan radical si que és una cosa molt important”.

31. Seguint un poc amb el fil conductor de les preguntes sobre lingüístiques anteriors, com valorà els moviments de protesta envers les mesures educatives del govern d'en Bauzá (2013)?

“Crec que va ser un moviment importantíssim, que el sector educatiu fos capaç de plantar cara i donar batalla a aquest intent de genocidi lingüístic que havia plantejat en Bauzá i que li fes perdre les eleccions. Però no aprenen, perquè ara hi tornen a ser. Tornem a estar amb la mateixa història, sempre estan igual. Que si els llibres de texts els fan a Catalunya...clar que els fan a Catalunya...que posin aquí un potencial editorial i els farem aquí. Clar que els fan a Catalunya, perquè aquí no tenim capacitat per fer-los.

També que si han d'estar supervisats per saber una cosa o l'altre, que si les modalitats...per favor, perquè no hi van a Andalusia, Astúries o Galícia a predicar les modalitats i diguin a veure com s'han de fer. No ho sé...no té cap senti, però crec que si va ser un moviment extraordinàriament potent i, a més, crec que va ser molt ample, en el sentit que hi va participar molta gent. A més es va enfocar des de diferents aspectes o punts de vista, es va dur als tribunals, es varen fer concentracions, vagues...és a dir, la veritat és que va ser extraordinàriament potent”.

32. Quina ha estat, a trets generals, l'evolució de la consideració social i laboral dels mestres?

“De quan jo era petit i es patia més fan que un mestre d'escola, que això era la consideració que es tenia dels mestres, és a dir, senyor mestre, però un mort de fam. En poques paraules. Senyor mestre perquè hi havia un respecte, però ningú valorava la seva feina.

Ha canviat un poc, però no gaire. Mentre els pares no entenguin la funció del mestre i la funció de les escoles...Jo som molt partidari de la participació dels pares dins l'escola, quan més implicació hi ha més bé funciona el centre docent i més capacitats de donar sortida a activitats que sorgeixen en el centre hi ha. Però han d'entendre quin és el paper de cada un. No potser que si encarregues a una persona que educi al teu fill, el desautoritzis. Per tant, el rol social del mestre crec que encara està molt poc valorada. Econòmicament s'ha millorat, no vol dir que els sous siguin extraordinaris, però si que es troben a una mitja diguem-li decent.

Però com t'he dit, l'aspecte social deixa molt que desitjar. El mestre està vist com una persona que té tres mesos de vacances. D'acord, però moltes hores de feina i moltes d'aquestes fora del centre. És a dir, una cosa deu compensar a l'altre. Només veuen aquest aspecte.

Ningú diu que un bomber és una persona que fa un dia de feina i tres de descans, això no ho diu ningú. Un bomber és una persona que em salvarà en un moment on tingui on problema greu. El resultat d'un mestre no es veurà de manera immediata com els d'un bomber, és a molt llarg termini. A vegades et trobes a qualcú que et dóna les gràcies, que

et recordi...això és un poc la compensació que pots tenir dels alumnes que has tingut i valorin les feines que has fet.

Socialment, segueix molt mal valorada perquè encara anem molt enrere en aquest aspecte”.